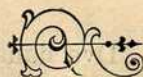

S R Đ

Br. 8.

Dubrovnik 30 Aprila 1903.

God. II.

IZ BOKE.

Nekoliko pisama između albuma slika „Iz dekadence“ i „Iz renesanse“.

Priopćio Podnopoljski.

(Svršetak)

D. 3 septembra 1898.

Dragi pobratime!

Ostajem u tvojoj, a i mojoj miloj Boci do devetnaestog ovoga mjeseca: biva na moju molbu produžili su mi rok dopusta; nego, a sada ću ti reći zašto, skoro se pokajah, što sam tražio to produženje.

Kapetan Niko otputovao je neki dan put Tangaroka, da preuzme zapovjedništvo na parobrodu Pera T., a kapetan Ćubo će do koji dan na knažev jaht, gdje se primio službe, reče mi, jer nije mogao odbiti onaku ponudu, pa opet i da ne kiša doma. Gospoda Olga nabavila Irmi družicu, koja je podučava u srpskom jeziku i literaturi, pa tako nestalo izlike mojim čestim posjetima u Stolivo

Marinu Filipovnu, tako se zove družica Irmina, doveo je pred deset dana s Cetiña kapetan Ćubo, koji je tamo bio pošao pozvan da se nagodi, uz kakve će se uvjete da primi službe. Znao sam već odavna, da gospoda Olga traži družicu Irmi, ali se nijesam nadao, da će je tako brzo naći. Kapetan Ćubo mi reče, da je Marina Filipovna bila vrsna učiteljica u ženskom institutu na Cetiñu, nego da joj je bio dan mig da se miče s Cetiña, jer se u ñu bio zaljubio ruski poslanik, graf X., a ta se ljubav nije svidala nekijem, što vedre i oblače. Kad sam neki dan pošao u posjete gospodi Olgi, vidio sam i Marinu Filipovnu. Nije da je lijepa, lijepa; ali, brate si ga moj, ta bi ženska zavrtjela mozgom i anakoreti.

Dva dana pred veliki Gospodin dan bio sam u Novome. Tu sam ti vidio majku, koja, kako znaš, svake godine pođe tamo da vidi stare roditelje. Kada je od mene čula, da te je naš Jahn nedavno vidio, morao sam joj obećati, da ću joj ga dovesti.

Sunce je bilo još dva kopla visoko prije nego li će da zađe, kada sam s našim Aleksom bio predstavljen tvojem djedu i babi, koji su pred odrinom ispred kuće sjedili. Na stolu pred djedom ti stojala starinska knjižica, koju je erv dobrahno protočio, a pred majkom ti i babom košarica s čarapama. Očare niko od njih troje nije nosio pri svom poslu, a naši mladi nosovi već odavna osedlani cvikerom!

Knjižica, koja ti je ispred djeda bila, kako se kradom osvjedočih, bio je pikantni francuski roman, a u košarici s pletičim iglama i čarapama bile brojanice! Aleksa je morao da pripovijeda o tebi i najmañe sitnice, a ja sam pravio opažanja.

Baba ti je, približivši se nasloñaćom onoj Alekse, ovome dva puta rekla: „Molim Vi, glasnije, jer on slabo čuje!“ i pri tom pokazala na djeda; a meni se čini da on bolje čuje od ñe, i ako su ñemu devedeset i dvije godine, a ñoj deset mañe.

Mene ti je djed smatrao liječnikom, pa mi se potuži, kako je još lani mogao s prozora drugog sprata lijepo raspoznavati čeljad, što ulicom pred kućom prolaze, a sada tek razabire s te daļine je li muško ili žensko, pa me pitao za liječnički savjet.

Tvoja baba nam je povijedala, da si je jednom poslije nego ti je cijelo jutro pričala priče, a bilo ti je tada već četiri godine, upitao, ima li i ona majku, pa kada ti je odgovorila da nema, da si joj je od milošte obećao kupiti na Savini!

Nas dvoje, tri, četiri li puta oprastali smo se od tvojih, pa opet od njih zaustavljeni o tebi povijedali i teke po „zdravoj Mariji“ otišli u grad, gdje smo gledajući *baronovu* kuću večerali, a Turčin već bio zapalio simsiju pa sjedi na Kandikuli, čuva zakopano blago i čeka na ñoj još i sada kao i nazad trista godina.

Sva tri dana, što sam u Novome zajedno s Aleksom sproveo, ostaće mi dok sam živ u ugodnoj uspomeni radi brackog dočeka Novļana. — „A koga oni stranca prijatno ne susreću?“ — reći ćeš ti. Istina brate, ali mene i Aleksu po gotovo, jer krv nije voda!

Našem dragom i čestitom Jovu R., čiji sam na Gospodin dan bio gost, već je okitila kuću krasnom dječicom ruža, koju je ubrao ispod Kandikule. On ti je još uvijek onaki vatreni kremeňak, kao kada je učio u Zagrebu; i sigurno će pokazati, da onaj Francuz nije imao razlog, kada je rekao, da svaki čovjek, pa bio ma kakav radikal u mladim godinama, u starijim postane oportunist.

* * *

Na Gospodin dan po podne, na Savini, po svršenoj litiji, kad se nadah da ću u onoj stisci naroda moći barem da stisnem ruku kojoj lepotici, ili doenije da u dubravi manastirskoj pri rasvjeti mletačkih latica pribijenih na deblu dubova bole zavirim u crne oči one moje milokrvne Kotorke, uhvatiše me i suviše ljubazni kaluderi, pa me obasuše pitañima. Nikad svršiti, i ja ne mogoh sve do kasno u večer reći: „Sic me salvavit Apollo!“

Doktor Krile bio je na gorim mukama nego li ja, jer je Irma cijelu večer na Savini namigivala jednom vojničkom časniku, a Krila jedva kojom poglednula. Čisto da ti kažem, pitao sam sebe: „Je li to ista ona Irma, i je li to isti onaj Krile, koje ja inače poznajem?“ Ńu je Marina Filipovna u desetak dana podosta toga naučila, a ñega je ljubav u trideset petoj mu godini zaludila. „Smiluj mu se Zeuse!“ rekoh u sebi, a kad sam ga u kasnu noć kao pola pijana pod ruku sa Savine vodio, uzalud sam mu spomenuo riječi talijanskog psihologa: „... l'amore è una malattia, che ognuno porta con sè prima ancora di nascere. È una di quelle malattie, dalle quali non si scappa: se vien presto è leggera, quando si ripete non è quasi mai pericolosa; è sempre più grave, quanto più è tardiva...!“*)

Hodeći s ñim sa Savine bio sam razgovorniji nego li običajno, teke da mu razbijem taj mamurluk, i međ ostalim podsjetio ga na simpatiju mu u Beču, koju smo, kako se sjećaš, zvali „crnom“, pa nadodao, da ćemo ovu prozvati „ruskom“. On je cijelo vrijeme mramorke ćutao, samo bi kadikad kimnuo

*) „... Ljubav je bolest, koju svak nosi sa sobom još prije nego se rodi. To je jedna od onih bolesti, koje se ne mogu izbjeći: ako brzo dogje, laka je; kad se opetuje nije skoro nikada pogibeljna; uvijek je teža, čim dogje kasnije...“

glavom pa jače udrio nogom o tle. Najednom se zaustavi, pokaza na baštu pred nečijim dvorcem, iz koje dopiraše miomiris cvijeća, i drhćućim glasom reče: „Jest, sjećam se one iz Beča, *ali ovdje ruža miriše jače, a gazija i čemin još dale miri!*“ Meni se na te riječi zaveza jezik; nego za danas dosta!

Šaku ruke od

tvog Iva.

D. 7 septembra 1898.

Dragi Vlado!

Jučer po sunčanom zalazu bio sam izašao da se igalom prošetam, i taman sam s nasipa motrio, kako ribari potežu mrežu na kraj, kad se moj „Pluto“ oglasi. Okrenuh se da vidim šta je, a kad tamo on lajući skače oko gospodice Irme, koja idaje u društvu svoje majke, Marine Filipovne, konte Andra i kćeri mu Slavje. Gospoda Olga bila je da s Irmom odvrati posjetu kontu Andru, a on ih sada pratio do vaše crkve, e da im još za vidjelice pokaže dragocjenosti, koje su svjedok blagostaña Boke pod Venecijom. Iz oči Marine Filipovne, koja se poslije nego ih pozdravih dva tri puta prema meni okrenula, kao da bi gledala ribare, vrcle su iskrc, koje znače za nekoga mnogo, a za mene ništa. I Irma me ošinula pogledom svojih transteverinskih oči, kao da me radi nečesa kori. „Milena moja“, rekoh u sebi, „doktora Krila ćeš moći da varaš, ali ja već izučih tu igru oči!“ i poglednuh put Perasta. Od Dražinvrta približavala se ladica. Odmah posumnjah da je u noj doktor Krile, i nijesam se prevario, jer se on malo kašne iskrcao pred mojim stanom. Da nije ta posjeta lih meni bila namijeñena, lako ćeš pogoditi, i ako se on do kasno u noći kod mene zadržao. Krile se čisto izmijenio. Strah me je da Irma, pod utjecajem Marine Filipovne, ne dovede neiskusnog u ljubavi Krila, da on još izazove na megdan onog vojničkog časnika. Krile mi je povijedao, kako ovaj svaki dan po podne na konju dojaši iz Kotora do u Stoliv, gdje se bani ispred Irmih dvora. I ako me Krile drži za pouzdana prijateļa, samo mi to reče; ali ja saznah od kapetan-Lubove gospode, da se taj oficir vraća iz Stoliva svaki put okićen zimbelinom. Još mi re-

će gospođa Anđe, da se i doktor Krile vraća kući istim evijetkom iz istih ruka okićen, s tom samo razlikom, što se ofi-ciru evijetak s prozora spusti, a Krilu u ruke daje.

To ti je moj Vlado vraška igra! Sve me je strah, da će i njegovoj majci seoske žene brzo početi nositi lekovito biće, da mu liječi madiju.

Blažen ti koji, kada te Mici više ne će, promijeniš je s Lujizom.

Servus!

Tvoj Ivo.

D. 17 septembra 1898.

Dragi Vlado!

Primio sam tvoje pismo, kao odgovor na moje d. d. 7 o. m. Tvoji su savjeti razložiti, ali ih ja nijesam mogao primijeniti, jer i da sam sve što mi pišeš rekao Krilu, on mi ne bi vjerovao, nego bi bio promislio, da sam ljubomoran radi Irme, i lako da bismo se bili luto zavadili. A sada slušaj!

Na vaš mali Gospodin dan po podne bio sam se odvezao na Prčaū i zasio u kafani pred općinskim domom, pa čekao da počne šetnja i glazba. Iz mog zakutka vidio sam proći put crkve konta Andra sa sestrom i Slavjom. I konteša Mare, majka konta Krsta, bila je u njihovom društvu. Opazio sam, da je konte Andro s osobitom pažnom pomogao konteši Mari stupiti iz ladice na stepenice nasipa, kao i počasno mjesto, koje joj je on dao u svom društvu. Gospođica Slavja, bljeda no obično, s milim, prirođenim joj dostojanstvom, stupala je uza tetku držeći u ruci kitu cvijeća, koju je kašne namijenila na oltaru Bogorodice, tako da se ne namjena nije slagala sa želom njenog oca.

I tvoju dobru majku vidio sam proći put crkve u društvu lijepih djevojčica, koje ona taj dan, nezina imendan, po svršenom u crkvi blagoslovu s limunatom časti. Te djevojčice nijesu učile u kakvom ženskom institutu, ali moram da priznam, da se znadu bolje i u otmenom društvu i u svojoj kuhinji okretati, nego li one, koje su četiri ili pet godina bile u kakvom koledu.

Sjedio sam motreći prolaznike, a sve je više svijeta pri-dolazilo iz okolnih mjesta, neko parobrodicem, a neko ladicom.

Doktor Krile jedva je bio sio za moj stô, kad počeše mu-žari isred planine, gdje je crkva Gospi podignuta, da puca-
vom javljaju vjernicima po cijelom zalevu, da ih nekrvna žrtva
blagosivlje. Svi se podigosmo i poskidasmo klobuke, neke da-
me i poklekoše; i najbolji bi mi utisak taj trenutak ostavio, da
ne opazih za drugim stolom nekog ulizanog *kavalira*, koji se
je prvi podigao, a onda iz velike bogoљubnosti motrio naokolo,
je li se svak digao sa stolice.

Malo za tijem poče da udara vojnički orhestar. Lepotice
se bile vratile iz crkve i počela šetna. Irma se šetala s Ma-
rinom Filipovnom, a ja sam igrao ulogu elefanta doktoru
Krilu. Ni onaj vojnički časnik nije falio, i u brzo poče fiksiraće
između néga i Krila. Uzalud sam opomińao Krila, da se mahne
ćorava posla; a kada me ne htio poslušati, te ja rekao da idem
kući, on mi suho otkresa, da se nije nadao od mene, da ću ga
sama ostaviti u takovom času. Kad mi on to reče, ostavi me
flegma, a krv udari u obraze, pa se odlučih da istrajem
do kraja.

I da ti skratim, dogodilo se što se imalo dogoditi. Kad je
zamračilo, a tisuću svijeća s prozora prećanskijeh dvoraca ra-
svjetљivalo šetnu, skresa ti moj Krile u brk suparniku,
kada je mimo néga prolazio: „Bagage!“ Ovaj ne budi lijen,
pa odmah za sabљu, nego mu je drug uhvati za balćak, i tu se
uz epitete izmijeniše samo vizitne karte. To se dogodilo ispred
one crkve, što se gradi evo stotinu godina, a još se sagradila
nije, pa jer je tu malo ili ništa šetne bilo, skoro niko taj sukob
nije ni opazio.

* *
*

Zadana riječ mi ne dopušta ćak ni tebi da pripovjedim
što se dalje dogodilo; samo ću ti ono reći, što je ovdje svak
vidio i govori.

Jova i mene videvaćo se po Kotoru preko našeg obićaja
tri bijela dana, a ćetvrtog Krile je hodio povezane lijeve ruke
(znaš, on je levoruk), da obavlja svoj lijećnićki posao. Onaj
vojnićki časnik ne vida se na dvoru. Neko je od oficira nešto
o tom pred kafanom šušnuo, pa se stvorilo o tome sto kom-
binacija, i to tim ćudnijih, što svijet ne zna, što je u stvari bilo.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

1. Три ствари дикју брину са срца: вода, зеленило и лијепо образ.
2. Умријеху задовољан, кад свака француска обитељ узима Хенрик IV.
3. Умјетност подиже дух у сјајне предјеле, расвјетљаје обитељност пријатнијем сликама, и за руку са љепотом води к истини.
4. Мудар човјек може лако да буде без милости мовнора, али мовни не може без наука мудрота.
5. Љепота се каже, али се не доказује.

Ferrari. <

Mirza Schaffy.

Bodenstedt.

Хенрик IV.

Мухамед.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

P. S. — Kada sam se danas opštao od Kotorana, sadaoh se i s Androm M. Sjefas ga se s universe; zvali smo ga "pametni": "lucus a non luendo!" Opazivši me nevesela radno primjeti: "Zalostan, al Gesehaft slabo ti uspio!" — S kim da se hvatam tekoh u sebi! "Ne vaļa biti svakoј tici soko!" Prezirno ga poglednuh i okrenuv mu leda smrskah: "Kramar! ostaje kramar!"

Tvoj Ivo.

Zbogom!

Zbogom Boko!

Ječi: "Ali ovdje ruža miviše jače, a gazija i čemin još dale miri!"

Dijeleći se od tvog zavijača padose mi na um Kriline riječi: "ni sam pravo kazati!"

Sutra krećem put Sarajeva popravljenazdravlja, ali u dušini mojoj osjećam neku tugu, i da me pitaš za čim, ne znam ti.

*
*
*

Tvoja majka, čiji sam bio na tvoje krsno ime gost, pitala me, je li još živ taj vojnički časnik. Ona mi reče, kako je čula, da je već podlegao rani, pa čak i to, da mu je Irma u društvu Martine Filipovne po noći položila višenaes svježeg evjicea na grob. A što je čudnije, pitala me, je li istina, da je taj oficer udavao Martini Filipovnoj, a Krile mislio da udvara Irmi...!

ПАЖЊА.

Њени извори, развиће и улога у васпитању.

Проф. Лазар Т. Перовић.

Пажња је једна од најважнијих чињеница за човјечије умно развиће, јер обухвата све појаве душевног живота, и долази у дотицај како с надражајима спољашних предмета, тако и свима вишим актима психичким. Она је у вези с неким урођеним тежњама човјечијим, чијом се елементарном силом јавља и даље развија; — јавља се као зачетница оних психичких процеса, из којих пониче свијест. Она и јесте њен први услов, јер без пажње нијесмо свијесни и најјачих надражаја, најјачих, сасвим нових душевних осјећаја. Мајка, угледавши чедо своје у пламену, баца се посред огња живог, не осјећа болова у изгорјелом тијелу, који морају наступити.

Тачну дефиницију, што обухвата собом појам »пажња«, веома је тешко дати. Хербарт држи, да је она способност, по којој поједина представа у стању је саму себе јачати. Овакво мишљење није потпуно, јер пажња може будити и јачати ону психичку радњу, помоћу које душа примјеђује сва стања, која у њу поничу, али није у стању јачати слабе њене појаве; психичко стање није кадро придати себи силе, да се оцијени од осталих душевних стања и постане за душу осјетним. Сила, пак, опажања не зависи од душе, већ од јачине живчаних надражаја. Но било како било, за нас је јасно то, да се душа у то доба налази у напрегнутом стању, које се испољава у различитим изразима човјечијег организма.

Пажња се наша, као што у почетку напоменусмо, зауставља не само на спољашње предмете, који у души стварају извјесне утиске, већ и на све психичке акте: постанак представа, вољу, мишљење, ток осјећаја и т. д., па, ако се радња душевна, која примјеђава, усредсреди у цјелости на један какав год предмет — настаје јака, дубока пажња, обично при размишљању о важном неком предмету, догађају, или појави; ако ли се, пак, иста душевна радња у једно исто вријеме шири на неколико разноликих предмета — настаје површна, слаба

пажња, у ком случају дух мало, или ни мало не дјејствује — ствара се права расијаност. Ако ли сам предмет, без наше воље, или јаки осјећајни упечаџи својом силом изазивљу душу на рад — настаје пасивна, или нехотична пажња. Али ми смо у стању, нарочито у зрелијем душевном развићу, нашу пажњу својевољно заустављати на извјесне предмете, па макар нам гдјекад и не били занимљиви, тад настаје произвољна, или активна пажња, по којој душа слободно ради, примјеђује она стања, која у њу поничу. Произвољном се назива, јер зависи од наше воље, премда ипак има свој извор у инстинкту самочувања, о ком ћемо мало доцније говорити, или га бар изазивље онај импулс, који стоји у вези с физичким, умним, или моралним самочувањем. Ово би могли појачати примјером, по коме ученик често пута против своје воље поклања пажњу извјесном предмету, бојећи се да не добије слабу оцјену, или се припрема за испит из неких предмета, које ће одма за тим с великом одвратношћу на свагда бацити.

* * *

Оваква пажња за наставника има више практичан значај, те за буђење исте користи се zgodним средствима као: храбрење на рад, похвала, савјети, опомињање, пријетња и казна. Овдје треба пазити на умјереност, јер честим понављањем промашује се циљ. Добро је у оваквом случају његовати осјећај части, васпитавати дјецу у моралном односају, а то утиче на развиће пажње, а непосредно се помаже и успјех обучавања.

Најопаснији непријатељ пажње у извјесном правцу тај је, кад у исто вријеме нагрну разнолики надражаји на инстинкт самочувања: Човјек, који би желио да се свестрано преда научном претресању каквог философског питања, не може никако рачунати на повољан резултат, ако у сред тог роја мисли стане му неко жестоко лупати на вратима, или гори кућа у сусједи његова, или, најзад, његово рођено мезимче на самртном одру издише.

Изучавајући различите појаве пажње, ми њен извор налазимо у двама тежњама: инстинкту самочувања и инстинкту самоусавршавања, на које ћемо ми сада и зауставити пажњу наших читалаца.

Први инстинкт, самочувања, игра најважнију улогу у процесу интелектуалног дјечијег развића. Још у првој, раној доби, дијете, честим понављањем, нукањем, чисто пасивно почиње да прави разлику између слатких и горких предмета; честим манирима између ласкавог и строгог обраћања: осјећа људски осмијех материнске њжности: смијешу се и оно, подиже ручице; на строжи израз материн, којим она не годује за какав наивни иступ дјечији, опажа се на овом нека бојазан, страх: чело се мршти, уснице се купе — настаје плач. И у колико се јаче духовни дјечији живот развија, у толико се у јачој мјери код њега испољава интерес према пријатном, или непријатном осјећању, тим главним чињеницама, који помажу, или одмажу инстинкт самочувања, а овај има највеће моћи да привлачи наше мисли и осјећања, јер свестрано влада интелектом, којег као у ланцима спуштава.

Навикавање дјетета у првој доби (5-8 мјесеци) разноликим покретима, свјежем ваздуху, чистоти при умивању хладном водом, разним утисцима при различитој храни, чим се упознаје с укусима — све ово знатно помаже практичну страну инстинкта самочувања, јача га и регулише у културном одношају.

Велики енглески мислилац, Херберт Спенсер, одавно је обратио пажњу на развиће дјечије интелигенције у области самочувања, те у првом реду животних питања, која се достижу васпитањем; код њега је преправно васпитање за непосредно самочување. Тако на пр. препоручује се дјецу обраћати пажњу на самосјећање при разним условима, указујући им дотичне симптоме и значај: сна, назеби, глади, жеђи, пресићења, знојења; вјежбати их да одређују своја субјективна стања: при болести да тачно одреде мјесто, гдје је бол, да разликују вишу и нижу температуру; да знају кад се осјећају боља, кад гора и ушљед чега је то од прилике и т. д. и т. д. Ово се изводи све у разговору, чим се дијете богати стварним познањима, упознаје се с извјесним правилима и условима живота, свјесно је различитих захтјева хигијене*): учи се чувати

*) Још у I вијеку по Христу препоручавало се, да се дјеца упознају с потребнијим елементарним правилима хигијене, која им служе на сваком кораку. Атенеј Аталијски савјетује изучавање хигијенског знања, да би у

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

своје здравље, а свијем овијем расвјетљује се инстинкт самочувања, регулише се расутком или дјечијим мишљењем.

Да пређемо сада другом извору пажње — инстинкту самоусавршавања. Његовим главним оруђем служи слух и вид, чији обилати упечаци напуњају дјечију душу и надражајима јачају свијест његову, те она, душа, по урођеним својствима, умножавањем и понављањем њених способности, из масе побуда, што на њу утичу, чини избор: на некима се зауставља дуже, а неке избјегава; једне прима, друге одбацује — одатле избија први степен пажње дјечије. Таквијем путем развија се свијест дјечија, у почетку доста тамна, нејасна, а доцније, јачањем саме пажње, јаснија, разговјетнија. У колико су силнији надражаји, у колико се јаче истиче извјесни упечаток над једнијем од надражаја, што једновремено на душу утичу, у толико је лакше примање, у толико је дотични упечаток доступнији свијести, а тим се лакше изазива и појава саме пажње. Према томе, у првој периоди дјечијој, њихов осјећај прима само јаке ефекте свјетлости, или предмета, који бљескају пред њима, а ти јаки надражајни ефекти, учешћем пажње, изазивају прва психичка примања дјечија, чим се достиже знатна фаза његовог душевног развића: у колико се више понављају једни исти јаки надражаји, у толико је пажња отворенија, у толико се лакше одазива и мањим надражајима, чим се снажи умно богатство, те се и душа у толико ојача, да је у стању покорити пажњу инстинкту самочувања и његовим најудаљенијим интересима, те у истом погледу тражити своје даље развиће. Сада наступа непрестани узајамни одношај обадва инстинкта: самочувања, који се јавља важнијим потребама, и самоусавршавања, који дјејствује сталношћу и пуноћом побуда, а обадва заједно изазивају, оживљују ове, или оне по-

свако доба могли бити савјетници самим себи, јер нам и дању и ноћу може потребан бити лекар: у шетњи, сјеђењу, умивању, кушању; за вријеме јела, пића; дању, ноћу, усред ма каквог рада може нам потребан бити његов савјет. Али то би било досадно и немогуће сваки се пут јављати лекару. (*Oeuvres complètes d'Oribase, tome III, pag. 164.*) У данашње вријеме велика се пажња обраћа на хигијенска правила, и предавање елементарне хигијене већ се практикује не само у средњим, него и у основним школама, почињући од 7-ме године дјечијег узраста.

јаве пажње. Докле код првог инстинкта одржавање пажње потребно је тек у извјесним случајевима, јер њу изазивље не-престано понављање надражаја слуха, у чему важну улогу игра и новост упечатака, — инстинкт самоусавршавања уз ово има у себи неку другу инстинктивну силу, која се искључиво односи његовој унутрашњој садржини, а има ту цијељ, да скупљени материјал, упоређивањем, издвајањем, или груписањем, доведе у неку одређењу систему. Многобројне представе, које се с разних предмета или појава гомилају на нашу душу, она својом моћу и тежњом расвјетљује, упроштава, спаја неколико њих уједно, те из тога изводи неки нови појам, значи: користи се двама условима нашег мишљења: индукује и дедукује, почињући од појединих конкретних предмета к општим, логичким, потчињавајући прве пошљедњима, чим је учињен знатан корак у мисаоној функцији. Но, пошто у овом случају може произаћи збрка, неоснованост и површност, нарочито у области индукције, то се мора приводити у тијесној вези с феноменом пажње, која је позната у овом случају под именом аперцептивне пажње, што значи, да свака нова представа и асоцијација утиче на колективне представе душевне, с којима су сродне или идентичне, потчињене, или се с њима спајају, и у колико се ово пошљедње слободније, живље врши, у колико су новије, оригиналније асоцијације, које се овијем путем добијају, у толико јаче, живље и успјешније аперцептивна пажња избија. Без једначења, или потчињавања представа нема ни аперцепције. И док се условима пажње за перцептивне представе јавља живост, сила и јасноћа упечатака, дотле су за аперцепцију услови енергија и лакоћа јављених асоцијација.*)

Сада би требало да пређемо на она средства, којима се најбоље буди и подржава пажња дјечија.

Свако дијете има своју особиту урођену склоност према неком предмету, те, према томе, тешко да се икаквим средствима наставним у једнакој мјери и у једно исто вријеме привуче пажња свијех ученика, које учитељ у исто вријеме наставља. У томе и наука и васпитање наилазе па сметњу.

*) Psychologie de l'attention, Рибо-а.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Али, не гледајући на све те индивидуалне особине дјечије, потребни су елементи и средства обуке, којима би се могла будити и у напрегнутом стању држати пажња дјечија. Настављање, прије свега, треба удешавати у духу родне земље, а учевни материјал по могућности распоредити сагласно животном искуству дјечијем, јер све, што непосредно утиче на живот, физички или духовни, буди интерес, обраћа на себе пажњу. Овдје би згодно додали опште педагошко правило: од ближега даљем у, па, ако у овом случају на инстинкт самочувања, тај први извор наше пажње, јаче подјејствује оно даље, него ближе, пажња одма лети првome. Дјетету је на пр. далеко доступније јагње, што око њега скакуче и блеји, па опет некако радије упућује своје мисли на причу о неком вуку, које је некад појело нечије јагње. Уображење јаче дјејствује на његово саосјећање, а уображење има веома велик утицај на буђење и развиће пажње. Тако н. пр. ми често пута туђу радост, или туђу несрећу тако близу срцу примимо, као мал што не да је то наша лична радост, или несрећа, и у колико је сложенији, разноврснији дотични догађај, у колико силније избија радост, или несрећа дотичне личности, којој се тако што догодило — у толико јаче бива напрегнута пажња дјечија, које причу слуша. Овако би што могло вриједити и за одрасле. Много зависи и од начина приповиједања: и простији факт, ако се исприча занимљивим путем, пријатан је, чини утисак, зато и треба код дјеце ту занимљивост подржавати, те, мјесто описне форме настављања, завести приповједачки. Ето због чега се у основној школи износи очигледност у облику приче, разговора. Ово вриједи за дјецу млађег узраста.

Да би се будила пажња, у колико она истиче из инстинкта самочувања, треба пазити на способност и душевне особине дјечије, њихов животни опит. Ако се она природним путем не јавља, наставник ће је вјештачким путем разбудити, узимљући онајприје у обзир осјећај части, који треба да негује код дјеце и на њ по потреби да апелује, чим се приређује паравствена област дјечија.

Да речемо коју о значају другог извора пажње, што почиње из инстинкта самоусавшавања.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Коријен пажње понајприје лежи у сили и интензивности надражаја, и у колико осјећаји већма улазе у радно стање, у толико више напредује, јача психичко стање, у толико је и сама пажња интензивнија, премда је та интензивност условни фактор, јер што се чешће пута јак надражај понавља, постепено губи своју силу, те ако се јаве сасвијем нови, макар и слабији, заузму његово мјесто. О томе нам говори психолошки опит. Зато је наставнику потребно придати јачу силу оним надражајима, којима смјера да у предавању утиче на душу дјечију, јер ће тијем оснажити психичко стање, интензивност пажње. Уз ово треба да одстрањује све оно, што није у тијесној вези с предметом, о коме говори, а могло би задржати пажњу дјечију. Овдје би понајприје упрли на одржање школске дисциплине, јер гдје је она на своме мјесту, учитељева ријеч пријања уз душу дјечију, јер се не тиче никакав други надражај органа слуха, с којим упоредо врло важну улогу игра и орган вида. Због тога се и острањује све оно, што би и на овај орган изазивало упечатке, јер ово сме-та предавању, у ком би случају ученици поклањали вишу пажњу тим упечатцима, него ријечима учитељевим. Деси ли се, да се неки надражаји понове, учитељ се брине, да не би и-сти, као већ познати, остали пасивни, да их изнесе у другом облику, мијењајући и тон и процес обуке, поткрепљујући их разноликим примјерима, те тако поновљени надражаји добију јачу силу, позната обука постаје новина, буди се дјечија радозналост — пробуђена је пажња њихова.

Једна од важних чињеница за развиће наше пажње и уопште јачање интелекта — то је комбинација нових са старим представама, њихово упоређивање, слијевање, стварање општих представа, чим се душа доводи у активно стање — настаје моћ аперцепције, која је у толико интензивнија и плод-нија, у колико је обилатије стицање нових са старим представама, а толико доступнија дјетету, у колико је оно само развијеније у интелектуалном одношају.

Сила аперцептивне пажње зависи од јасноће појмова и од јачине аперцепције, која се рађа међу ријечју и представом. Ријеч, жива ријеч, већим дијелом изазива аперцептивну пажњу у активно стање. Зато ће учитељ и бирати ријечи, свој-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

ствене дотичним појмовима, да би тијем, држећи се стварно-сти, будио дјечију занимљивост с једне стране, а у исто ври-јеме, путем индукције, створио јасне, одређене појмове, дово-дећи их у тијесну, органску, унутрашњу везу с говорним зна-цима. Ако учитељ упознаје дјецу с појмом, или предметом апстрактним, недоступним за дјецу услјед недостатака апер-цептивних срестава и живости уображења — он претходно припрема њихову душу згодним неким уводом, приправним ступњем Хербартоваца, чим се крчи пут за разумијевање и у-свајање дотичних срестава о новом појму или предмету. Ов-дје треба пазити, као и иначе при предавању у млађој доби дјечијој, да се не хита, не брза у говору; другим ријечима: треба одржавати правилно лаган темп говора, дочим у зрели-јој доби исти се убрзава услјед јаче дјечије репродукције, у којем би случају отегнутост, разглабање учитељево могло иза-звати нестрпљење, посљедицом чега настаје одвратност према предавању, — јавља се непажња, услјед које предавање пропада.

Што се тиче тако званог акроматичког облика предава-ња, разређеног у питањима — ту се препоручује велика опрез-ност. Ако су питања проста, одвећ лака, или, како би ми ре-кли, ситна — код дјеце настаје нека млитавост, равнодушност према предавању, а тијем се убија воља за науком; упућују ли се питања тешка, замршена, нејасна, која као излазе ван граница њихове моћи појимања — дјеца се усилжавају, напре-жу свој нејаки мозак, да задовоље захтјеве свог учитеља. Ако сад овај, посред тог напрегнутог њиховог стања, са циљу да гимнастише њихов интелекат и изазове што живљу са-морадњу, нестрпљиво скаче истим питањем од једног уче-ника на другог, видећете неке његове питомце, гдје сами на себе не годују, мрште се, па често, ако се овако што понавља, почну губити наду у своју моћ, постају равнодушна уопште према науци — пропадају, ако их вјешта рука настав-ничка не спасе. Овај начин предавања прилагођава се у дје-чијим задаћама, у ком се случају самопоузвано вјежбају у досјетљивости, гимнастишу свој ум, те у повољном ријешењу налазе задовољштину, награду за размишљање.

На васпитачу је, дакле, да, поред неопходног знања пе-дагошких начела, добро проучи душу својих питомаца, упозна

се с њиховим наклоностима, задобије у очима њиховим јак морални кредит, па онда живим говором да буди и развија пажњу њихову и даље расуђивање о свему корисном и узвишеном, чим се његује сав свијет ума и осјећаја, а тијем је ударен правилан темељ cjелокупном душевном животу њиховом.

DANIELE CORTIS.

(4)

ROMAN.

Napisao Antonio Fogazzaro.

Prevod s italijanskoga auktorovom privolom.

Glava IV.

Medu ružama.

U noći između 28 i 29 juna nije prestajala graja zvonaca na crkvići, koja se gubila u jednom kutu vrta, između jelovne šumice i željezne ograde vile Carrè. Osvanu dan, osvanu sunce. Nadode veseli sjeverni vjetar, da trese lišćem topola, poredanih uzduž glavne ceste, da šuška među ružama, koje su se uspinale do kovne rešetke, zaštićene zastorom, ispred prozora baronese Jelene. Zveket zvonaca još je trajao. Jelena, koja je bila zaspala tek pred zorom, iznenada se probudi, dižući glavu sa jastuka. Nije li zvonce bilo zazvonilo? Nijesu li bili donijeli pismo od Danijela? Nijesu li ga bili metnuli na stô? Ne. Na stolu su bili nezini prsteni, nezina narukvica, nezina Chateaubriand, otvoren. To je bio san, puki san. Jelena se diže. Rastvori prozore, uz svježii miris gorâ i zelenila. Na bijeloj postelji, na jasnim zidovima sobice zatvorene u kutu vile, kao slavuļevo gnijezdo što ga sakrivaju ruže i čemin, opažalo se nešto plavo, nazirala se vedrina, čistoća zore. „Svečani je dan“, govorahu zvona. Jelena je osjećala samo voļu da plače. Tako joj je bilo uvijek, tek bi se probudila. Zatim bi se nezino srce sklopilo nad tugom, i ne bi se više rastvorilo do večeri, izuzam u slučaju, kad bi Jelena, nahodeći se sama sa sobom, makar i na

čas, nekom nasladom dirala onu tamnu dubinu srca, da oćuti nutrni plamen boli i života.

Sama se Źurno obuće i oplete. Ona sobica bijaše slatka kao muzika, odveć slatka. RuŹe su mirisale premekanim mirisom, preneŹnom dragošću. Tu se trpjelo, tu se gubila sva duševna snaga. Trebalo je biti sretan pa stanovati u sličnom gnezdau, ne imati u duši, što imadaše ona, a što se nekako bolno slagalo s okolinom. Jelena za čas pogleda s prozora kroz ruŹično lišće, kojim je drmao vjetar. Vrhunci gora bili su sasvim pokriti crvenilom. Modrikasta je sjen zastirala livade, šume i bijele stazice u vrtu, koje su grabljali neki teŹaci. Ona pomisli, da je poćimao treći dan, otkad je Cortis otputovao, i da će moŹda do malo ura stignuti koje pismo.

Ah, je li ona mogla poŹeleti i oćekivati to pismo? Potajno je Źega odavno ljubila. Ali nekad ne bi bila htjela, da on na Źu misli mnogo. Dosta joj je bio prijateljski pogled, lijepa rijeć i svaki znak tihe prijaznosti. I samo „tihu prijaznost“ htjela mu je iskazivati sa svoje strane, volna da lubi i šuteći trpi; strastvenom nadom da će moći što god uraditi za Ź, a ne znajući što; i da će tako učiniti svijetu malo dobra. Inaće, bez djece, dušom odijelena od muŹa, bila bi sprovela život kao sjena; pruŹajući okolo sebe moŹda kakvu prolaznu utjehu kojem oŹalošćenom stvoru, ali odnoseći Bogu, tresući se kao sluga evanđela, toliko nekorisnog blaga, zakopanog u svom sreću.

Ali je sada znala, da je ljubljena. Nije bila u dvoumici, e je on ne shvata. Sada sva Źezina duša bijaše mutna slaćina, puna sumnje i pećali.

Ode s prozora i pohlepno dohvati kniġu, što je leŹala na stolu. Bijaše to treći svezak *Memoires d'outr tombe* od Chateaubrianda, posuđenog od Cortisa. On joj bješe rekao, da je već kao dijete bio oćutio fantastičnu ljubav prama Lucili de Chateaubriand, kontesi pl. Caud. A ona je sada u tim uspomename traŹila ljubomornom pomnóm svaku rijeć, koja se odnosila na sestru velikog pjesnika. Htjela je izazvati Źezinu lepotu, punu sjete; duh, pun otajstvenosti i genija, koji je izgledao suvišan za ovaj svijet i zato teško razumiv: „tant' il y a de diverses pensées dans ma tête“, kako je pisala Chateau-

briandu: „tant ma timidité, et mon espèce de faiblesse extérieure sont en opposition avec ma force intérieure“.*)

Svezak je bio otvoren na početku treće knjige, gdje je govora o zaklonu madame pl. Caud u Dames Saint-Michel u Parizu. Ńezina su posljedna pisma bila uručena kao svete moći Ńezinom bratu. Jelena bješe te noći došla do ovoga mjesta nekog pisma bez nadnevka:

«Quelle pitié, quell'attention que je me porte! Dieu ne peut plus m'affliger qu'en toi. Je le remercie du précieux, bon et cher présent qu'il m'a fait en ta personne et d'avoir conservé ma vie sans tache; voilà tous me trésors. Je pourrais prendre pour emblème de ma vie la lune dans un nuage, avec cette devise: souvent obscureie, jamais ternie.»*)

Jelena se sa suzama na očima bješe zaustavila na tome mjestu. Ovaj prijatelj, kog Lucila nazivaše najbolim dijelom same sebe i božjim darom, je li ikada bio u pogibli radi Ńe? Kakvo je neznamo čustvo gojila prama Renatu, kad sred Kombarg-skih šuma ne živlaše nego u Ńegovoj duši, te pritisnuta od nepoznatih tuga zajedno s Ńim prevadaše Jobov *Taedet animam meam vitae meae*, ili pisaše one sitne lirske proze zori ili mjesečini, tako nujne i čiste u mislima, a u riječima pune meke muzike? Jelena se čitajući bješe stavila u kožu spisateljice. Sama govoraše tako Danijelu.

Preuze sad čitaŃe, ali joj glava bijaše tako smetena i vruća, a u grudima je tako stezalo, da nije mogla proslijediti. Osjećala je potrebu kretaŃa i vazduha. Uze svezak i izade kroz pred-soble, prokađeno od cigarâ, idući na prstima od noga, da ne bi probudila baruna, koji je hrkao u maloj sobici s rastvorenim vratima, tik Ńezine.

Side u vrt. Udari stazom, koja se strmenima, obraslim travom, i šumicama od zimzelena spušta k crkvi sv. Petra i

*) Toliko ima raznih misli u mojoj glavi, tolika je moja bojazljivost i moj vid vaŃske slabosti u protivnosti s mojom snagom unutarŃom.

**) Kakvo sažalaŃe, kakvu pažŃu sebi poklaŃam! Bog me ne može više ožalostiti veće u tebi. Ja mu zahvaľujem na dragocjenom, lijepom i milom daru, kojim me nadario u tebi, i što je sačuvao moj život bez ľage; to je sve moje blago. Ja bih mogla uzeti za simbol svoga života mjesec u oblaku s ovim geslom: Često pomraćen, nikad taman.

ogradi na glavnom drumu. Jelena sreće dvornika, koji je nosio telegram za senatora, baruna di Santa Giulia. Naredi mu, da ga odnese odmah nezinom mužu, te izišavši iz ograde, uputi se na desno putem, zakrišenim od topola, put kućica rijeke i Passo di Rovese. Mišlašše na Lugano, gdje se nazad koju godinu bila zadržala dva dana. Vidala je modrikaste vode, dugu obalu, kojom se redaju kuće žute, bijele i sive; te red brežulaka i gora, pokritih zelenilom. Gdje bijaše Danijele? Nežina ga mašta postavlašše svaki čas na drugo mjesto. Je li bio na prozoru „Hôtel-a du Pare“, na kojem je ona sašarila? Je li bio u kakvom sivom dvoreu na jezeru, kojega se ona sjećala? Ili u kakvom drugom na brežulku, žutom ili crvenom? I zamišlala je uza ņ drugu osobu, svakojakih crta, žalostivih i odvratnih od starosti, sa svim izrazima boli, iskrenim ili hišenim. Danijele se imao sastati s majkom prije dva dana. Nije moguće da mine drugi dan, a bez pisma. Posta ne dolazi prije večeri.

„Još dvanaest sati!“ mišlašše Jelena, zaustavivši se na drvenom mostiću. Gledala je sjenaste vode rijeke Rovese i upijala životvorni vjetar, koji je donosio miris alpskih livada i jela. Prode vlasnik bližne hidraulične pilane, te začuđen pozdravi „kontesinu“, kako je svi u Passo di Rovese još zvali. Ona ga ljubezno zadrža. Polušaljivo, poluozbilno zametne razgovor o izborima. On, uplivan izbornik, kojemu je barun di Santa Giulia bio dobro napunio glavu, odgovori nekako tajanstveno, s lukavim smiješkom, koji u prvi mah smuti Jelenu. No ona prozre tajnu i u čas rasprša barunove izborne paučine. Smijući se reče, da su u politici ona i muž nezini neprijatelji, a da i konte Lao mnogo drži do izbora Cortisa. To je trebalo osobito uzeti u obzir, jer je kuća Carrè dobrovoljno plaćala polovicu troškaka za uzdržavanje mosta, što ga je vlasnik pilane bio sagradio. On, skrušen, obeća, da će glasovati za gospodina Danijela. „Kad Vi kažete, da je tako!“ i poklonivši se klobukom do zemlje, ode svojim putem.

Jelena se uputi na lijevo Rovesa, među joha, koje livadama sakrivaju rijeku. Ovamo voda obližuje gustu šumu, tamo travom obrasao zalijev prima vodu, koja se polako okreće, vraćajući se natrag. Jelena se zaustavi. Držlašše među rukama zatvorenu knihu, motreći struju, a na drugoj obali, u visini, stare

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

jele svoga doma. Ni putem ni livadama ne bješe žive duše. Bijeli oblaci prolazahu nad vrsima jela, zastirući malko sunce. Slatkog li sanku sakriti se s ním, za uvijek, u ovom zamišljenom miru. „Ne“, reče ona sebi poluglasno, „ne, ne!“ Uzdahnuvši prosljedi put. Otvori poslednje stranice Chateaubrianda, dosta udaljene od pisama kontese pl. Caud. Pročita jednu ili dvije periode o Bonapartu, i zaklopi kńigu. Prolazeći mimo debelu topolu, sjeti se, kako je nazad nekoliko godina bila pokušala urezati ime neke prijateljice. Kad pogleda, ne nađe ništa. Ni znak onog sretnog doba ne bješe ostao. Kuda bješe otišlo ludo vesele, kuda fantastične nade, kuda negdašnja ljubavna sjeta, kuda prijašnje duboke žalosti? Ona je prijateljica živjela sada u udaljenom nekom pijemontskom gradiću. Izgubivši svoje jedino dijete, nije htjela biti utješena. Zato nije ni odgovarala na njezina pisma.

Bijaše urezala njezino ime tu, u jeseni god. 1869., kad joj je bilo šesnaest godina, malo mjeseci poslije nego je bila upoznala Danijela Cortisa, kojemu je moglo biti dvadeset godina. Sjećala se prvoga posjeta ujaka i rodaka Danijelova, u maju iste godine. Tek poslije vjenčanja bila je Jelena doznala, da se stari doktor Cortis, preselivši se prije u Pijemonat, nije htio god. 1866. povratiti u Friul radi svoje domaće nesreće; te da ga je sestra Tarkvinija bila nagovorila, da kupi Villaseuru. Koliko je vremena proteklo! Koliko stvari! U zvučnoj struji rijeke Rovese čuo se šum, koji je razdirao srce.

„Bože, kako sam bila dijete!“ mišlaše Jelena. Njezin rođak, mladić lijep, bistre glave i živahan, rado bi je pogledao. Ali se ona bijaše tek kašnje dosjetila, vraćajući se mišlju na one dane, kad je stari Cortis bio već umro, a Danijele otišao u svijet, skupa sa zvučnom strujom.

On je dosta putovao. Izučivši u Berlinu političku ekonomiju, predavaše je u Firenci. Poslije dugih sedam godina vratio se bio u Villaseuru, da se pripravi za političku budućnost. Kakve su te godine bile za nju! Jelena otvori kńigu i nastavi šetnju. Čitala je, a da ništa ne razumijevaše, zatvarajući se kobnim uspomjenama, koje su je morale.

Očajno im kad i kad rastvaraše srce, e bi dokrajčila tjeskobu da se s nima bori. Tada vidaše svoju majku, kako joj

za prvi put predstavla pukovnika, baruna di Santa Giulia. Vi-
daše ga, kako malko prigiba glavu i kako joj pruža ruku. Pak
se nalažашe opet u svojoj djevojačkoj sobi, da se cijelu vječnu
jednu noć decembra mjeseca bori sama sa sobom: ili će ostati
u očinskoj kući, gdje su je neki tajni znakovi grijeha užasom
punili, ili će izreći pregorki *da*. Rukama stisnu kńigu, dok su
u ņu ņezine oči upirale. Slučajno pročita neke riječi; htjela se
nečega dohvatiti, da bi se oslobila onih slika.

Naide na ove retke: „Il n'y a qu'un déplaisir au quel je
crains de mourir difficilement, c'est de heurter en passant, sans
le vouloir, la destinée de quelque autre“.*)

Prijede preko toga, i tek se redak kašne osjeti ubodenom.
Tada se odmah povrati na iste retke. Zadube se u ņih, sve dok
joj sunce, izlazeći iza bližne gore, ne sijevnu na kńizi. Sjedne
na mali zid, gdje je prestajala šuma, a put silazio k rijeci, čiji
se nagi pijesak i potočići bliještahu na suncu.

Najednom smrtno klonu duhom. Uvijek ta sumňa, ta griž-
ňa savjesti, ta neprijateljska sjena: škoditi mu, i ako nijesu
među sobom niti jedne ljubavne riječi bili izmijenili, biti zabludom
negove strasti, zaprekom negovog života! Položi kńigu na
zid i prestade misliti. Ulula se u vrućem suncu, u šumu Ro-
vesa. Malo kašne uze opet kńigu. Polako, smrzlim rukama,
potraži one riječi: „Il n'y a qu'un déplaisir...“ pa odmah za-
tvori kńigu. Diže se sa zida, orošenih očiju, i uputi se kući.

Prolazeći ispod prozora konte Laa, vidje negove velike
poklone iza stakala. Namigne mu da otvori, ali kret ruke, pun
strahe, nijemo pokazivaše stabala, čiji su vrši treptali na vjetru,
— bijaše odgovor negov. Malcanton i konte Perlotti obilazili su
vrt s dvornikom. Naređivahu, premjerahu, proučavahu zemlište,
zaposleni kao da grade ratnu utvrdu protiv neprijatelja. Imali su
prepraviti mjesto za muziku i osnovu za rasvjetu. Malcantonu je
osobito povjereno bilo, da spravi lawn-tennis, prije nego banu
iz grada očekivani gosti. Netom on opazi iz daleka Jelenu, ma-
šući nekim pismom u vis, poviče s dlanovima ruka na ustima:
„*Laan, laan!*“

*) Imá samo jedno nezadovoljstvo, s koga se bojim da bi mi bilo teško umrijeti,
a to je, prolazeći, nehotice gurnuti sudbinu koga drugoga.

Jelena poskoči, pošavši mu žurno u susret: „Je li stigla posta?“

„Jest. Onaj magarac od djetića*) nije se htio potruditi, te ju je od sinoć držao u ğepu. Ima pismo i za tebe. U ostalom došli su napuci. Onaj neki javlja, da se izgovara *laan*, kako si tvrdila ti. Nu, da ti pročitam.“

Dok je Malcanton pipao i tražio po svim ğepićima svoje očale, Jelena mu okrenu leđa.

„Hej, Jeleno!“ ali je ona bila već u kući. Jadni čovjek, mrmljajući: „dobro, sluga Vaša“, prihvati se svoga posla.

Jelena nagje muža, gje u košulji i vas raskuštran psuje i bijesni protiv njezine proklete navike, da izlazi prije nego grane sunce.

Ona ga ne počeka da svrši. Zatvori mu vrata u obraz. Ali on bubne u njih nogom, te ih rastvori.

„Tu nema šale“, reče. „Treba, da se ozbiljno porazgovorimo.“

„Možeš, koliko god hoćeš“, odvrati Jelena, „ali ne na taj način.“

„Unutra“, reče barun, držeći rastvorena vrata. „Dakle, bićemo udvorni za ljubav Vaše Milosti. Hajdemo. Pogodi mi, tako ti Boga!“

Jelena ude. Muž űezin zatvori ključem vrata, mrmljajući s nekim zadovoljstvom: „Nuti prgavosti... Ali nek ide!“ na-
doda, jer Jelena želaše nešto reći. „Većeras odlazimo. Sjedi.“

„Zašto? Razumjela sam. Većeras odlazimo. Što još?“

„Još, još... da se ovako otputovati ne može.“

Jelena se namjesti u nasloňaç i stade čitati Chateaubrianda.

„Bog ubio knjige!“ uskliknu barun. „Izvoli biti pomnjiva. Velim da se ovako ne može otputovati.“

„Ali, kad ja ne znam ništa, kad ne shvatam ništa. Zašto se ovako ne može otputovati?“

„Nuti! Živeš li ti petnaest hiljada metara nad oblacima? Misliš li, da sam došao za zabavu u ovo lupeško mjesto od nahladâ, gdje se u junu smrzavamo i gdje daždji šest sto i šezde-

*) Dubrov. izraz za neku vrst poslužnika, slugu.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

set i šest puta na dan. Nijesam došao niti od žele, da spavam u ovakvoj orahovoj luscii, s nogama vani. To barem znaš.“

„Da nijesam znala, bila bih pogodila.“

„Ne treba mi toliko nežnosti. Rekao sam ti.“

„Pak?“

„Pak...“ Barun spusti glas, da uz gnusnu kletvu reče, da nije postigao što je htio.

„I za to si me čekao?“ reče Jelena, dižući se i hvatajući rukom kvaku od ulaza u ne sobu.

„A kojega bi đavola htjela?“

„Ali, tiče li se mene to?“

„Trošak, bogme, dakako da te se tiče!“

Jelena je tačno znala, kojijem je skrovitim putem išao novac nežinog muža. Ali joj je mrsko bilo odgovoriti, te reče samo:

„I zato?“

„I zato, ako onaj pas, tvoj stric...“

Jelena u čas odmagli u svoju sobu. Ali prije nego se mogla iznutra zatvoriti, barun dode za nom i utruđen poviče:

„Eh, više, jer...“

„Na dvor!“ reče ona ispod glasa, okrenuvši se na pola.

Nemu zamre riječ na usnama. Ućutkaše ga nežine sijevajuće oči. Stade za čas u dvoumici, i napokon ode natrag, bijesno tresnuvši vratima.

Jelena opazi list na stolu. Uze ga držeći. Bješe od Cortisa iz Lugana. Počeka časom. Zatim ga otvori i pročita:

Draga Jeleno!

Jamačno ću sutra krenuti za tamo. Molim Boga, da te još nadem. Silno te trebam. Kazaću ti sve usmeno. Skršen sam. Kao i prije, nemam gdje da mi sree opočine već u tebi! I ne će nikad imati drugog.

Danijele.

Sama ne bi bila znala reći, otkada je držala to pismo u ruci, kad po drugi put ude nežin muž, praveći uzao na krovati.

„Je li ti prošlo?“ reče on.

Ona položi hladnokrvno otvoren list na stô i odgovori mirno: „Što hoćeš od mene?“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Što hoću? Hoću, da ti kažem, da mi novaca treba, i da ćeš se kajati, ako ih ne dobijem, jer ću te pribiti u Cefalù za sve vijekove, i nema Rima, nema Venecije, nema Isukrsta, koji bi te odatle izbavio. Oh, vidjećeš, da ću ih dobiti.“

„Kako, dobićeš ih?“

„Sada odmah, od tvog ujaka. Ako ne novac, barem re-dak ili riječ, jer ja sam dobar dječko, te hoću da se pouzdam. Dosta mi je dobiti novac u Rimu, kroz osam dana. Misliš li, da se bojim tvog ujaka? Sada mu idem u sobu, i postavljam mu uvjet: Ili Cefalù, ili novac. Ako on bude vikao, vikaću i ja. Eh!“

Barun se uhvati za rigjastu bradu, gladeći je rukama. Jelena je nastojala pročitati s njegovog lica, da li je iskreno govorio i s namjerom, da je prisili na posredovanje. U istinu, barun je imao osobitu vojničku iskrenost, a i neustrašivo čelo.

„Učiniću“, reče ona, te opazi u njegovim očima bljesak zadovoljstva. „Posredovaću, nastavi, ali uz jedan uvjet.“

„Koji uvjet?“

„Da ne prozboriš ni riječi. Inače, zaludu je.“

„Ne ću.“

„Ni s kim?“

„Ni s kim.“

„Sada idi, i zatvori vrata!“

Barunovu oku ne izmače otvoreno pismo na stolu. Ali i-zađe, ni ne pisnuvši o tom. No odmah se ponovno pojavi na vratima, i reče:

„Znaš, ti moraš tražiti predujam na ono, što ti ujak ne će oduzeti. Za sada bi bilo dosta petnaest hiljada lira. Moraš istaknuti, da su mi potrebne za isplatu duga za Cefalù, e da ne bi izgubio druge. I moraš mu reći, ako ne dobijem novac, da ću odvesti pukovnicu u Cefalù, te da ću joj za kaznu odrediti samo pola obroka. Razumiješ li? Ili Cefalù, ili novac!“

Jelena ponovno čitaše pismo, te ni ne okrenuvši se, reče: „Dobro.“

Ulaz se zatvori. Bijaše sama. Tad položi pismo. Sjede na svoju razmetnutu postelju, gledajući kroz zapadni prozor ruže, s kojih je prosijevalo nešto, puno sunca. Misli i misli dizahu se

iz njezinog srca. Osnove i odluke sporo su se sastavljale u njezinoj glavi. Ni sjenke ne bijaše u staklenom oku. Samo se po gdjekad usne bezglasno pomicahu. Izrazivahu mukli slog, kao taknute od unutarne riječi, kad bi silovitije otkočila. Ona napokon ustade, pride k prozoru, i sakrivena za ružama — zaplače.

О ЗЛУ И ДОБРОМЕ.

Из прибиљежака Др. С. Ст. Петровића.

Дубровник, 30. II.

Тек што одбрујаше и посљедњи, побожни звуци звона, што чистим и смјерним гласом призиваху грјешне људе на вечерњу молитву...

И треперења њихових одјека шираху се све даље по мирноме простору, таласајући се одмјерено преко високих кровова градских, да се наскоро, клизећи преко површја непрегледнога мора, изгубе постепено над неизмјерном пучином његовом.

Море се уљљкиваше slabим таласићима као да се спремаше на отпочинак. Копном ђарлијаше тихи повјетарац. А на западу видик постајаше ружичастије боје од потоњих зрака јаркога сунца.

Путем к оближњој црквици жураху се двије, три закасњеле старице на вечерњу.

Сутра је света Палмана Недјеља.

И још вечерас свуда у простору као да се спремаше нека свечаност: све бијаше тихо, мирно и побожно, као да се вас свијет под сводом небеским бијаше претворио у какав бескрајан божји храм, гдје ће се наскоро запалити небројена звјездана кандилоца небеска и отпочети читати света служба божја. —

У исто вријеме близу мене крај мора исхмиље полако и опрезно из свога мрачнога скровишта у једној пукотини од стијене један велики науч. — Постаја мало мирно као пре-

мишљајући, обрну се за тим на једну па на другу страну, као увјеравајући се одакле повјетарац пуше, онда овлажи своје предње ноге и на гранама оближње смокве поче наскоро журно плести своју мрежу, разапињући је од једне гранчице до друге.

Ноћ се приближује тиха и топла. Сада ће пехмиљети све мушице и тма мајушних лептирића да летуцају чило по јасној мјесечини. У изгледу је грдан лов за њега — грознога паука. Биће их доста и свакојаких. Моћиће једном напунити до миле воље свој ненасити желудац.

Прикриће се и чекаће, докле се каква њежна мушица, или неки лептирић идеалиста, у игри својој са сјајним зраком мјесечевим сав усхићен, не заплете у његову мрежу и стане је дрмати и запомагати преплашено. А он ће, гладан како је, као стријела изјурити из свога заклона, шченаће своју жртву, умотаће јој немоћне ноге и криоца, одвући је у своју мрачну пештеру и са највећим апетитом пожудно испрати из ње слатки сок живота њезиног. — Послије ће суху љешину избацити, покриће покидане конце на мрежи и — опет се прикрити, докле која друга мушица не забаса и стане запомагати својим њежним и устрављеним: зууу... зу... зу.. зууу....., а он опет исто и с њом. — И тако до зоре. — Ала ће бити пијанчења!

Два дана је било вријеме ружно и растјерало сасма драге његове инсекте. Два дана како није ништа окусио. Али данас!... Вријеме је тако лијено: тихо и топло!

И он погледа задовољно по небу ведром и зажареном од вечерњег сунца. И чисто намигнувши себи самоме, стаде у сласт облизивати своје страхотне чељусти. — Онда настави журно и даље прести своју љешљиву мрежу.....

— Неман једна! Ни божанство овако дивне прољетне вечери, ни доба, када се из толиких светих храмова божјих дижу ка свемилостивоме оцу небескоме безбројне топле молитве за све што трпи и страда на земљи грјешној, — ништа га није могло оканути његових гадних смјерова! Худоба ужасна! Гад прождрљиви!...

— Морадох поћи са тога разбојничкога мјеста, гдје ће баш ова дивота времена бити узрок, што ће пехмиљети ваз-

НА ПЛОНОСИ

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

духом благим и пријатним сићушне и невине мушице, које ће спетљати и халапљиво прождријети гадни и отровни наук. —

Море се поче већ од сунца зажаравати, — као да се чисто застидје и порумење, што ће му сунашце сјајно на очиглед свију пасти кроз који час у наручје, да код њега проведе и ову бајну ноћ.

Пучина се простираше равна и мирна у бесконачност. А мало подаље од кршевите обале зажарени морски вали љуљушкаху тихо омањи чунџи, у коме сјеђаху два рибара, јако озарени ружичастим зрацима сунца. Један, млађи, веслаше полако од обале, докле други, стар већ, својим жилавим, од сунца и рада поцрњелим, коштаним рукама расправљаше на крмилу своју рибарску мрежу и спушташе је у затон морски.

Дома, у сиротној рибарској колиби његовој чека га жена са још неколико дјечице. Мора се мучити. Ваља се какогод исхранити и поштено провести ове дане божје. — Цио свој живот, и диеви и ноћи скоро, проводи он над овом несталном, вјечно покретљивом масом воденом, што га час тихо и њежно љуљушка у чуњу његовом — одакле се тада разлијеже поврху таласа отегнута пјесма његова — а час опет бурно и бијесно скаче, изврће и крха све чега се докопа, угушујући урнебесном риком све вапаје његове.

Ну, не пита се ту коликој се опасности и муци ваља излагати или не, него само: гдје.

Иза њега уздижу се брда кршевита и горостасна, около њега свуда све сами голи кам и крш. »Од камена ником ни камена«!

А пред њиме се разавило море пространо и недогледно, море његово ужасно ал' и мило, неисцрпна ризница за марљиве руке, све имање његово, сав благодат божји за њега. Његов живот, опстанак њега и његових, па често бога ми и окончање њихно, тијесно су скопчани с неизмјерном овом масом од воде. Колико унука весело једри и плови по површини њезиној, докле се кости дједова његових одмарају вјечно под њима, у ужасној дубини, међу већим чудовиштима од људи, на дну морскоме! — Па једнога дана можда ће

Али нашто о томе размишљати!? — »Хлеб наш насушни дажд нам днес . . .« — Сутра је празник божји, а Бог је тако добар и милостив. Он је свемоћан, — у то он тврдо вјерује, можда чвршће него ли и онај »богоугодни« црвени и претили попа за олтаром

Меки звуди звона прозубаше и преко њега, да се изгубе простором бескрајним. И он се смјерно и побожно прекрети, рекавши у себи из дубине душе: »Боже помози!« — И настави даље спуштање своје мреже у море.

Ако даде милостиви Бог и Св. Влахо (и он се још једном прекрети), сутра ће бити мрежа пуна риба, које ће он зором рано распродати, да добивеним новцем намири најирече потребе. Па, ако хоће Бог и Св. Влахо, да се бога ми мало и празник богоугодно проведе. Што преостане биће ту богате гозбе и за цијелу његову рибарску кућу. — —

— И спутивши сву мрежу у воду, крену се чамац дома, пун праведне жеље и топле молитве ка свемилостивоме Оцу небескоме, да сутра зором буде сва мрежа пуна стотинама и тисућу лијених, живих рибица, од којих ће они један дио продати, а остатак дивно испригати, и појести у сласт своју а славу божју.

— И чамац, свршивши посао, одмицаше ка пристаништу градскоме, клизећи тихо и полако поврху глаткога и зажаре-нога мора.

* *

И посљедњи зраци сунца на заласку, који одавна »одбје-гоше« »мрскога« и »одвратнога« паука, скривеног у његовоме мрачноме склоништу, да одатле вреба свој плијен, — озарише и још једном »весело« »вриједнога« и »поштенога«, »доброга« човјека, који бјеше такође спустио своју мрежу и отпловио ка дому своме, да сања и чека до зоре на *свој* плијен.

* * *

И човјек створи Бога по образу и подобију својему.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

NA PONOĆI.

— Pjesma kńaza Nikole. —

(Kníževni prikaz).

Izašla je na Cetińu iz pera kńaza Nikole oduļa pjesma s naslovom: „На поноћи од Н. И., Цетиње, в. ц. државна штампарија 1903.“ Ispjevana je još g. 1897. u dvoreu Kruševcu (kod Podgorice), i ima 93 strofe u osmercu ili 372 stiha.

Pjesma je razdijelena u troje: I. Prve 32 strofe su uvod, biva vitez putuje do Podgoričkog groblja; II. Razmišljanje o Misiru, postojbini eiganskoj, 22 strofe; III. a ostalo do svrhe, 39 strofâ, razgovor sa sjenom barjaktarevom na groblju. Mi ćemo ovaj naš kratki pregled razdijeliti: I. na sadržinu unutrašnju pjesme, II. na ĳezinu izvanštinu.

I. Sadržina pjesme.

Na ponoći uzjahao čovjek końa, a to je glavom kńaz Nikola, i zaduben u mislima krenuo, a ništa ga ne smeta jer je srčan, i rado putuje sam. Kaže o sebi da je bio negda smio, junak i pjesnik. Ovo punijem pravom, jer *facta loquuntur*. Ovo nije hvastanje. Doprto je brzo do brijega od Morače; tu mu koń striže ušima, ne zna kud će, dok osjeti ostrugu s desna i okrene put Vezirova Mosta. Tu se koń ustavlja, jer ga voda i huka valova stravi, dok ga końik osokoli, da se makne naprijed. Koń posluša, prede most i okrene Novoj Varoši (Podgoričkoj), pa svrne nekom groblju, i tu końik końa sokoli da se ne boji sjenâ, koje im se prividaju. Koń se ohrabri i poletje do erkve. Tu końik sjaha i stupa do erkvenijeh vrata, pa se skrušeno moli. U to mu se pričuje neki glas. Ne zna je li slavuj iz luga, ili ženski glas iz „stare Varoši Podgoričke“. No kad začu i tamburice, dosjeti se da to Ciganka poje iz pećina i urvina od rijeke Ribnice, koja teče kroz Podgoricu, i gdje nastavaju Cigani. Tu se pjesnik zanaša u razne faze Misirske historije, odakle su potekli Cigani, i traje to razmišljanje sve dok i glas prestade. Onda końik u grobnoj tišini pristupa na raku nekog barjaktara i budi ga zveknuv sablom o ploču. Tad nastaje razgo-

vor s barjaktarom o smrti, o vječnosti, o ništavosti ovog života, dok se napokon pjesnik oprosti sa sjenom i ode.

Od početka do kraja pjesma je načičkana pravom poezijom. Uvod nije prost opis nego kitnasta priča: Razgovor s koñem, legenda o caru Duklanu rodnom iz Dukle (Dioclea), čiji se tragovi, dijelom iskopani, vide kod Podgorice uz rijeku Zetu; pak sokoleñe i hrabreñe koña, koji se žasâ od sjenâ. Kad su dopali do crkve, tu nastaje pjesnikova molitva, žarka, skrušena. Od toga moleña trže ga glas Ciganke uz tamburicu. Tu, dok ciganka pjeva, niže se historija Misira sve redom od Ptolomejâ, Ramsenita, pa Kleopatre, Antonija, onda Muhameda do Bonaparta, uz zgodno razmišljanje o umjetnosti Misirskoj i ništavilu ovog svijeta. Ovdje bi se valja da pjesniku moglo prigovoriti nešto o ovom epizodu, osobito pak da je odveć dug, jer je ta stvar u pjesmi uzgredna. Iza toga nastaje razgovor s barjaktarom. Uprav pjesnički budi pjesnik svoga barjaktara. Pošenu se sabla, i sama zveknu o grobnicu, a barjaktar se ozivne — i odgovara na prvo pitañe, da je smrt stâra kô i život. I ako je Crnogorski Gospodar u velike pobožan, što se iz uvoda pjesme bistro vidi, ipak u tome se On kao pjesnik ne slaže sa Sv. Pismom, koje postavlja život (u raj u zemaljskom) prije smrti. — Za tim pjesnik opisuje junakovu smrt, koja je drugojača od običnijeh. On je izvrnuo onaj klasični aforizam

Ko umire mlad mio je bogovim

u drugi svoj

Ko junački umire mio je Bogu.

Pita za tijem pjesnik barjaktara, dosadi li se mrtvijem u toj tišini i vječnom tamnovañu? Pak tad prelazi na ideju vječnosti, o kojoj govori da je sestra božja jedinica, od vajakada; vječnost je za žive isto kô za mrtve; sve je vječno, mi se smrću pretvaramo, i živi i mrtvi osjećaju vječnost; razne mijene nijesu nego prelazi. Po ovijem filozofskijem načelima vidi se da kñazu gospodar u nijesu nepoznate razne filozofske škole najnovijih vremena, i čudo je da On uz mnogovrsne poslove nalazi vremena i za „ovakve trice“, kako bi valja koji ñegov vojvoda bezazleno kazao.

II. Izvanština pjesme.

Pjesma je spjevana osmercima, a poredena u strofe od četiri stiha, u kojima kiticama drugi se s četvrtijem stihom rimom sklapa. U pjesmi je crnogorski dijalekat kakav je i u „Gorskom Vijencu“. To je narječje kâda i zgodno kao odjek onijeh junačkih gorâ, a na osob kad se radi što o Crnogorcima; ali kad piše Crnogorac nešto za cijelo srpstvo i u opće o svemu srpstvu, tad ne smije biti u djelu nego kniževni srpski jezik. Nadati se je, da će kad li tad li iz pera Gospodareva poteći kakvo takovo djelo. I „copia verborum“ u ovoj je pjesmi dragocjena. Ima neobičnih narodnijeh riječi, a za sintaksu ima evijetaka. Tu je i nekoliko turskijeh riječi bez potrebe kao *sinfir*, *bakračlija* i ost., istina *parce detorta* što ne grdi jezik; pjesnik se po svomu dijalektu ogriješio i o oblike gramatičke, kao n. p. *pretiječe*, za *pretječe* i to radi stiha; i o sintaksu kao n. p.

Pa će udit nekim groleb
I polakše ići poče.

Istina da pjesnik ima za se Horatijev dopust „pictoribus atque poetis“, ali treba uzet i onaj dodatak

Sed non ut placidis coëant immitia, non ut
serpentes avibus gementur, tigribus agni,

a gramatička greška u zgodnom govoru jest doista spajanje zmijâ sa ticama i uopće grdna s ubavijem.

*
*
*

Završujuć ove kojekakve riječi, treba naglasiti: 1. da je kâz Nikola u velike pobožan; 2. da je učen; 3. da je rodolub; 4. da je pjesnik. I ako gdje gdje ima mjesta prigovoru, može se lako tu gledat kroz prste, jer svi nedostaci nijesu nego pjege na lijepom lieu, koje ne grde čelade nego ga ulepšavaju. A da je baš to tako, mi ćemo ovdje prešampat pjesmu, da je na ogled svakomu; pak ćemo je prešampat latinicom, da bude pristupačna i onom dijelu srpskog čitalačkog svijeta, kojemu je latinica naručnija.

Na ponoći.

- Na ponoći, kad je vakat
 Da griješni dusi lete,
 A strašlivi da se boji
 Da se s duhom zlim ne sreće, —
 Čovjek jedan uzjahao
 Hitra koña kao srnu,
 Pa, zaduben u mislima,
 Pustio se u noć crnu.
- Ne boji se duha, vraga,
 Ne boji se crne noći;
 Prosto neko zadovoljstvo
 On nahodi u samoći...
- On je nekad davno bio
 Smio kao misli smjele;
 Drug bi vjerni junacima,
 A pobratim vile b'jele.
- Leškopolem sâm jezdaše,
 Valjan hat mu irkom frëi;
 Koñanik ga rukom tiša,
 A on nagli da potrëi.
- Jezdi tako u bespuće
 Ravnim polem a bez cijeli,
 Go brijega od Moraže,
 Koji runi val bijeli.
- Koñ tu mu se ustavio
 Čuleć uši put korita
 Moračkoga bjelog vala,
 Što jezeru plavom hita.
- Kad srebrnu bakračliju
 Koñ osjeti desnim bokom,
 Put Mosta je Vezirova
 Okrenuo bržim krokom...
- Pod most: huka, pjera, vali!
 Zekan nešto tu se žasa;
 Strašilo je — nije čuda —
 Noć, visina, lom talasâ!
- Pa stanuo nasred mosta,
 Ka' što strašno da ga čeka —
 Dosta putâ i hajvan je
 Još opreznij' od čovjeka.
- Tad koñanik, milujuć mu
 Desnom rukom bujnu grivu,
 Sa ramena poče zborit
 Tom sokolu svome sivu:
- „Ništa! Ništa! Idi bože!
 Iznad glave Duklanove,
 Koji singir dole grize
 Tu pod nama u valove.“
- Mene nosiš, pa se ne boj!
 Slobodno ti sa mnom budi
 Od užasa, od mrakova,
 Od davola i od ljudi!“
- Koñ se saže, skupi, skoči
 Kao krilat sasred mosta —
 Jednom... drugom — da most pređe
 Tom sokolu bješe dosta!
- Pa obrnu Livadama,
 A u hitri hod pridaje —
 Tutañ vodâ Moračkijeh
 Za ñim dale sve ostaje.
- On Varoši Novoj hita
 Put svijećâ i dućanâ,
 Dok mu pravac drugi daje
 Dem pozlaćen sa usana.
- Pa će udrít nekim groblem
 I polakše ići poče;
 Brižnom pažnjom obilazi
 Od grobovâ ñeke ploče.
- Još jednom se koñ ustavi,
 U mrak crni zagleda se —
 Bijele je ñeke slike
 Opazio nasprema se.

1) Narodno je predañe da je car Dukljan, zbog goñeñâ Hrišćanâ, okovat pod Vezirovim Mostom i tu da glodæ singir, u kom je svezat; i govori se, ako uspije pregledati ga, da će opet ustati da goni Hrišćane. No da ne bi to učinio, iznašli su da treba svakog Božića u zoru da kovač udari tri puta čekićem u nakovañ, pa singir odebļa kao što je bio.

- I jahač se zapitao
Što je uzrok te koñ ne će,
Pravo pravcem onih slika
Da ispravi i okreće:
- „Zar su sjenke ustanule
Pomrlih iz grobova,
Da me vratite il' poplaše
Odjećom im od pokrova?
- „Lakše sjenke!... Lakše!... s puta!!
Krepost moja, moja snaga —
Bog je sami; — ne bojim se
Ni duhova, niti vraga.
- „A u sreću ja ne nosim
Za vas, náko dobre želje:
Da vas Gospod upokoji
I rajsko vi dá nasele!“
- Pa obode kraju gore,
Gdje su češći još grobovi;
Neki stari — Bog zna otkad! —
A neki su drugi novi.
- Pa se u mrak prestaviše
Dobrom koñu i notñiku
U bijelo kao ruho
Sküpom nekim u obliku.
- Preprekâ je i još bilo:
Lozâ, medâ, vodovalâ;
Da pred crkvu svetu dopre
Taj čift smjeli ne ustavlâ.
- Koñik koña odjahao;
Pod avlijom, pa ga veže
O bagrenu, te će reći:
„Pričekaj me tu, vitezê!“
- Pa uz blage stepenice
U avliju ulegao —
S pobožnošću sprama vratâ
Svetoga je hrama stao.
- Molio se tako dugo,
Molitva je ñemu mila;
U pobožnost i molitvu
Duša mu se krijepila.
- Oh kako se čovjek moli
U ponoći bez kandila! —
Čini mu se želju svaku
Andelska mu nose krilâ!...
- Po molitvi vrata crkvi
Umilno je celivao;
Iza toga avlijom se
Svetog hrama prošetao.
- Gazi mjesta osveštana
Suzom, tugom, uzdasima,
I s ljubavlju i sa željom
Za umrle u prsima.
- Čisto mu se grijeh čini
Gazit ona mjesta sveta
Brodolomlâ, blaga, sreće
I radosti ovog svjeta.
- Pa bi reka' da mu nešto
Pričuja se na daleko,
Ka' da poje ili plače
U „Varoši Staroj“ neko!
- Sluša bole... sumñe nije
Da glas ženski mrak probija,
Ili slavlâ s Lubovića¹⁾
Spjev ponoćni svoj izvija.
- No uz glase pričuja se
I zvuk lake tamburice...
Gdje je ono? — pod pećine,
I urvine od Ribnice!
- To je mjesto za seobu
Ostavljeno ciganima...
Oh koliko l'jepih ženâ
Lutajuć rod taj ima!
- Bože dragi, kakvom sudbom
Poskita se svijet oni?
Koja kletva ispod čergâ
I šatorâ ñega goni?!
- Ne zna što je domovina,
Ništa nema od vitezâ;
S Misirskom je postojbinom
Bez ljubavi i bez vezâ.

¹⁾ Brdašće južno od Podgorice, kod same varoši.

- Prezren, jadan — ništa nema
Bez svirale i čekića;
Hleb nasušni s trudom teče
I po malo na to pića.
- Ali mahom veseo je:
Po naredbi vazda poje, —
Pa tamburu kad dohvati
Zaboravi jađe svoje.
- Harmoniju pjesme čine,
Čini vi se, kad slušate,
Piramide, obeliske,
Nil i Kajir da gledate;
- I sve drži tih predjela
I čarobnu Kleopatru;
I pijeskom da gazite
Ugrijanim ka' na vatru.
- Zamišlate život slada
Iz v'jekovâ utrnuti; —
I gledate krokodila
Gdje pličine Nila muti.
- Vječno blago podnebjije
Nebo vazda bez oblaka;
Raskoš cv'jeća i mirisa
I obilnost od voćaka,
- Tkaña laka i prozračna
Svilenijeh tankih žica,
I lepeze išarane
Misirskih lepotica.
- Tu se trskom od šećera
Polovina sv'jeta hrani;
Tu milini kolijevka... —
Tu se sretni nižu dani!
- Nu i tamo gdje se život
Kao šerbet slatki pije,
Mahom svuda izvan zemlje
Izviruju i mumije.
- To su znaci da smrt pusta
I u mjesta vlada ona,
I da nije isključena
Ni u carstvu Faraona!
- Gdje je glava Pompejova?
Gdje su dvori Ptolemeja?
Gdje Cezara ljubavnika
U njih šćeka negda seja?
- Gdje je ona veličina
Velemožnog Ramsenita?
Gdje zaljubljen Kleopatrom
Antonije pomanita?
- Gdje careva kćerka nađe
Mojiseja u ševaru?
Gdje se šator pobijao
Muhamedu i Omaru?
- Gdje su orde od mamlukâ
Što ih Selim silni čera?
Ko se tamo sad spomiñe
Bonaparta i Klebera?
- Gdje je bezbroj umjetnikâ
I povorka velikanâ?
Sve to samrt' u ambisu
Uminulih strpa danâ!.....
- U Ribnici glas prestade
I svud žagor uminuo,
U varoši već potoni
I feñer se utrnuo.
- Tada koñik na grob hladni
Sjede jednog barjaktara,
U bojeve srpske kom se
Dotle malo nađe para.
- Pa se zagna u mislima
Pretresajuć tajnost mira; —
I o sudbi što postiza
Barjaktara i leptira;
- I o smrti i životu,
I o mraku i svjetilu,
I o duši, iskri božjoj,
I tijela ništavilu.
- Što je sutra? što je jučer?
Što su letâ milioni?
I čovjekov što je poziv
Na ovojzi vasioni?
- Što je slava kratkovjeka?
Što pobjede s krvavilom?
I nesretni čovjek što je
S golotiñom i s praznilom?
- Braćo! sestre! koje ovdje
Pokrivaju ove rake,
Od svih naših pohlepnosti
Što sad drže vaše šake?

- Kažite mi, da li znate — Još kad nam se u čast takne,
 Jeste li se i radali? — Il' prijeti domovini,
 A već neka s česa ste se — E tad život jeftinij' se
 I mrazili i svadali? — Od svačega nama čini. —
- O Gospode, da nijesi — Ma to vječno tamnovañe
 Još čovjeku dušu dao, — Dosadi li i tišina?
 I nadom je tvog božanstva — Je li zemlja nemilosna
 Sa svjetilom obasjao; — Za čovjeka, zemlje sina?
- Što bi ova šaka gliba — Kako vi je? Čujete li
 Jadovita i ništava, — Kad se tjelo uništava,
 Što se znoji i krvavi — Tjelo, ruho vaše duše,
 I motikom prekopava?... — Od kojega crv ručava?
- U to sabla koñaniku — Što truleži presjedava?...
 Sabla dobra, kova stara, — Vedrim danom sjen crkveni! —
 Pošenu se, sama zveknu — A' po noći? — Mir, tišina
 O grobnicu barjaktara... — I svešteni san duhovni. —
- Gle! ja ću te probuditi — A da, dobri barjaktare,
 Noćas kada, barjaktare, — Duga vječnost, vječnost što je?
 Dok mi sabla i mamuze — Je li strana za pravedne,
 O tvoj vječni stan kutare! — Il' da i zli tamo stoje?
- Ali opet što mu drago, — Vječnost nije na nebesa,
 Razbudi se, to ne mari, — Ni u tmíni ovih rakâ;
 Da se sa mnom razgovoriš — U toj strani svijetlo je,
 U mrak ovi, družte stari. — Ta je strana bez oblaka.
- Pa mi tajnost smrti pričaj, — Trajna, svježa, blaga, sretna,
 Što se živi svako plaši — Skuto božje bez svršetka,
 Te krvnice, te granice — Neumrlo, nesrušivo,
 Žalosnijeh dana naši? — A stvoreno bez početka.
- Oh smrt, smrt je zagonetka, — Vječnost što je?! Veličstvo,
 Isto kao život stàra — Sestra božja jedinica,
 Odgovara ispod ploče — Od vâjkada iz beskraja
 Glas dobroga barjaktara, — Prava sestra i bliznica.
- Ona, ona dosta putâ, — Sve što biva i bit što će
 Pretiječe mnogo jadâ, — Ona drži u naručje,
 Ko na svijet srećan nije, — U ñenom je carstvu *danas*
 Od života onaj strada... — Kao *sjutra*, kao *juće*.
- A mrete li vi junaci — Ti što sada više mene
 Ka' svi smrtni il' drukčije? — Čio i zdrav gmižeš eto,
 Il' da način za vas lakši — Ti si ka' ja u ñezino
 Ostavio Tvorac nije? — Naseonik skuto sveto.
- Jest smrt za nas drugojača! — Ti u ñemu živ prebivaš
 Mi se od ñe ne plašimo, — Ka' cijela vasiona.
 Kao ona prema nama, — I života i umrlag
 Hladni pred ñom mi stojimo. — Ravno vječnost drži ona.

- A da ja sam drugojače
Zamišlao da je tamo,
Držao sam da u vječnost
Mrtvi slaze u ņu samo.
- Pa sam htio da te pitam:
Osjećate l' išta tamo
Za nas, ili kad unrete,
Umire li sve ovamo? —
- Ne umire! Mi vidimo
Trvez vašu i napore,
Vašu radost i čujemo
Uzdahe vi i govore:
- Po tom isto sad te gledam,
— Ka' oni put pred satorom,
Kad me zakle sa pošteñem
I sa milom Crnom Gorom:
- Pružajuć mi barjak sveti,
Barjak, želu i sad moju,
I kumeć me za rod mili
I a ne štedim glavu svoju.
- Pa zar vidiš, barjaktare,
Suze ove, koje lijem
Pune žele i ljubavi,
Kojima ti ja grob mijem?
- Lijepo ti vidu suze,
I romor ti čujem duše
Iznad šake moga praha
Što ga grobne kriju tmuše.
- Mi junaci vješti smo im,
Na ņih si ne naućio;
Koliko si vitezova
ņima, *druže*, ti umio?! —
- No ih čuvaj da umivaš
Žrtve nove od heroja,
Pa sad ajde, zekan vrišti!
Nogom kopa, mrak prolama,
Vašana si tvoga koña
Ostavio dugo sama.

Hajde zbogom! do videña!

Već je dockan; skoro svanu,
Jer i dusi napuštaju
Svoju vladu jasnom danu. —

Dvorac Kruševac

15 Oktobra 1897.

U S P O M E N E

o ustanku u dubrovačkoj zemlji g. 1813. i 1814.*)

(Nastavak)

(3)

Malo doenije dode u Cavtat kapetan Hôte, i spoznavši duh, kojijem je bio zadahnut vas puk dubrovački, i ñegovu prizrženost staroj vladi, naredi, da se na 15-og Novembra na naj-svećaniji naćin razvije barjak dubrovački, a bojna lada *La*

*) Ove je memoare na talijanskom jeziku pod naslovom „Ein Gedenkbuch der Erhebung Ragusas in den Jahren 1813-14.“, objavio već g. 1882. prof. J. Geleich u „Arhivu za anstr. povjest“ sv. LXIV, u Beću, i, po ñegovoj tvrdñi, oni su bez sumñe potakli iz pera dubrovaćkog vlastelina markiza Frana Bone, onoga istoga te se u ovim memoarima spomiñe. — Ured.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Baccante, koju je on zapovijedao, pozdravi je kraljevskijem
 hiema. U isto doba ponuka grofa Kaboga, da naoruža puk i da
 ga povede na podsjedane grada i tvrđava dubrovačkih. Doista
 Kaboga nije se više mogao otmati, da predloži ustanak Cavta-
 canima i Konavljanima. Forčenić Maedonald, željan da se pro-
 slavi u tom poljatu, podstiče ga neprestano. Izda se naredba,
 da se Konavljani pod oružjem i s hranom krenu na opsjeda-
 ne Dubrovnik. Prije toga ne bijaše se uzelo nikakve prethodne
 mjere potrebne u takvim pothvatima. To je dovoljno iskazivalo,
 da Kaboga ne želi ustanak, već da je izdao onu naredbu samo
 da ga Englezi više ne podstiču, uvjeren da puk konavoski,
 koji se ne bješe nikada izložio bojnijem pogibima, za cijelo ne-
 će poslušati.

No Konavljani onaj čas planuše bojnou vatrom; zgrnuše
 se pod narodne zastave i zahitjehahu, da se ide na osvojenje
 domovinskijeh zidina.

Upozna tada grof Kaboga, da on sam nije dorastao za
 upravu tako teškog pothvata, te se odluču da savlada duh egoiz-
 ma, koji ga držeše u neprestanoj surevnivosti proti svakomu,
 te bi razvio revnost i talenta. Tekar tada poče se dogovarati
 s grotom Ivom Natali. — Bilo je dosta spomenuti tu stvar
 Nataliju: s mjestu nze on na se zadacu, da pode buniti svijet
 i nagovarati Zuplane i Brgećane, u blizini samoga grada Du-
 brovnika, da se i oni naoružaju i pridruže ustašama, koje će
 voditi grof Kaboga. Taj pothvat pode sretno za rukom srca-
 nome Natali. Na 23 Novembra vas puk konavoski, cavtatski, župski i
 brigatski, pod vodstvom grofa Kaboga, pukovnika Natali i drugog
 mlade vlastele dubrovačke, banuše iznenada na vrhuncima brda,
 te se izdizu nad gradom Dubrovnikom: usudiše se napasti na
 Carsku Tvrđavu, koja je izviše niha, i dopriješ do samijeh
 vrata: ali što mogahu učiniti oružani samo puškama? I ako
 bijeni od svih baterija gradskih, s Lokruma i s Carske Tvr-
 dave, ipak zataknu barijake republikanske na tvrđavi Delgor-
 gue, koju bjehu Francuzi napustili, i zauzmu selo Bosanku. Ci-
 jeli sutrašnji dan (24 Nov.) ostadoše u tim pozicijama izloženi
 bez straha vatri neprijateljskoj.

Dne 25 Nov. u jutro general francuski Montrichard, koji je zapovijedao u Dubrovniku, opremi četu dobrovoljaca pod pukovnikom narodne straže knezom Mihom Đorđi, da dovede u grad svu vlastelu i njihove porodice, te su letovale u Gružu i Lapadu. Upozna on na svrhu i poboja se od uticaja, te ga uzdržaše nad pukom stari gospodari.

Kakav je to prizor bio vidjeti stare vijećnike i vladike usred bajoneta ustaških! A kakva sržba pobuđivaše ti se u srcu vidjeti glavom jednoga vlastelina, da opkoljuje takvim pustahijama drugu vlastelu, pa i samu svoju porodicu!

Sreće ustaša živo se gane na tako žestoku pogrdu. Od njih se odvoji jedna četa i s ide u dolinu riječku, uđe zatijem u Gružu i pod vodstvom gospodina Pijerka markiza Bone prodre u predgrađa dubrovačka, natjera one stanovnike da im se pridruže, i s gordom smjelošću i mahnitom srčanošću, pod narodnom zastavom, usudi se nasrnuti na zidove i sama vrata od grada i odatvrđava dubrovačkih.

Od toga dana posada se francuska drža zatvorena u ogradini zidina, i tvrđave i grad ostaše sa svake strane okruženi, a po glaviti stan ustaški smjesti se u varoši gruškoj.

Bi poslan zatijem u Primorje markiz Pijerko Bona na čelu šake Konavlanâ. Proleti on u malo dana sav onaj kraj, noseći razvijen barjak republikanski, da ga zatakne u svakome selu i dignè na oružje onaj narod, e da i on poteče na obranu stijega i svoje slóbode. Svugdje bi dočekan s radosnijem uzvicima i sad suzama od dragosti.

Ipak on ne mogne prosljediti u Ston ni na poluostrvo peleško, jer malo dana prije austrijski generô Tomašić, s naslovom privremenog namjesnika Dalmacije, države dubrovačke i Boko Kotorske, bješe poslao iz Knina načelnicima krajine stoñske i primorske naredbu, da primaju prisegu odanosti i pokornosti cesaru austrijskomu Franu I. To se izvrši u kotaru stoñskom i peleškomu; ali namjesnik primorski ne poslušâ, veleći da je nega postavila ondje vlast engleska, i da su već u njegovom kotaru opet postavljeni zakoni i stijeg republike dubrovačke. On takoder krene u Gružu i spoji silu primorsku s drugom ustaškom.

Kapetan Hôte slijedio je naše ustaše, te se bijaše usidrio u konalu kalamotskom. Kapetan Löwen upravljao je vojnim

pohodom i odredio podsjedane grada i utvrda dubrovačkih. Oba hoćahu da imaju glavno vodstvo u preduzeću, i ni jedan ne hoćahu zavisiti od drugoga. Već izbije na javnost surevnivost između ta dva zapovjednika. U isto vrijeme žela da se istakne nad ostalijem namjesnicima države dubrovačke osvoji sree Kabožino. Cijenio je, da će lakše postići od Lowena nego li od Hôte-a kakav stepen viši; zaiska ga, a Lowen, zadovoljan da može tako pokazati e je on vrhovni zapovjednik, imenuje tad grofa Kabogu „vrhovnijem upravitelem kopnenijem dubrovačke republike“ i ujedno podijeli mu naslov „glavnog zapovjednika ustanka za opsjedane Dubrovnika“.

Mogao je lijepo razumjeti Kaboga, da taj korak nerazmišljenog častolubla bijaše u opreci s njegovom dužnošću i s politikom, koje su se Dubrovčani imali držati. On je bio postavljen od Hôte-a, a ne od Lowena, upravitelem Cavtata i Konavala; od Hôte-a je, a ne od Lowena, primio barjak dubrovački, kojim je imao dići ustanak. Lowen pak nije imao već malo vojnika i dvije male ubojne lađe, dok je Hôte mogao raspolagati i topovima i tobđijama i gebanom i svijem onijem te je nužno za opsjedane kakvog utvrdenog mjesta. Doista, kapetan Hôte smatrao se jako uvrijeđen takvijem postupkom.

Evo, kakvijeh je to posledica donijelo:

U noći između 8 i 9 Decembra cijela posada francuska pokuša da iznenada zaskoči naš glavni stan u Gružu. Grof Kaboga bi obaviješten o tomu tekom onoga dana. Javi on to i pukovniku Natali, koji se s poručnikom Macdonaldom i sa četom ustaša, kojom je zapovijedao, držao na visovima bosanskijem proti carskoj tvrđavi, jer se nije znalo hoće li proti nemu ili proti onijem u Gružu biti upravljen onaj napadaj. U smrknuće uputi se upravitel Kaboga put grada i porazmjesti svu svoju vojsku u predgrade Pile, da dočeka neprijatelja. Nije se umio domisliti, da će Francuzi po svoj prilici izaći s protivne strane, to jest kroz vrata od Ploča, gdje je promislilo staviti samo jednu stražu i odakle je neprijatelj svakog dana bio u saobraćaju s carskom tvrđavom. Oko ponoći Kaboga povuče svu svoju vojsku natrag. Kad je došao u Gruž, pusti da svak ode u svoj konak, a on sam s onijem, te bijahu ostali u glavnom stanu, zavalali se mirno u postelju i zaspi.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

PJESNIŠTVO.
Do „morskih soneta“ dva soneta prašine.

Prijatelju.

Ti me shvati, tvoja riječ zlata
Kano derdan na grudi mi kuca,
Moje srce otvara joj vrata —
Derdan kuca, moje srce puca!
Ne skanim se provrtnog inata,
Nit mi usna rodoljublem muca,
Tvoj mi derdan grlatosti plata:
Derdan kuca, moje srce puca! . . .
Jao onom, te se, tužan, svije
Pod korbačem krvomarih plata:
Rod mu plače, sreća mu se smije!
Jao momku, koji lubi dvije,
Jednu vara, drugoj muze zlata:
Majka plače, hetera se smije!

Neprijateljima.

Rodilo vas, zato jeste,
Umr'jet ćete, a ja ne ću:
Bol'jet pravde vječna jeste,
Ja joj palim život-sv'jeću!
Sv'jet hram je boštva Veste,
Ludi pale srca smeću
Vi ste zapret i pomr'jeste
A ja umr'jet nikad ne ću!
Ugareima ne će cvilit
Suzni soci žaleć travu
— Plam ih priži, nesm'je emilit!
Što ga Srde st'jenam mlavu,
Dim će nebo nima krilit,
Da ne vide — suzu pravu . . .

F. Anđeli Radovani (Andrija Drivaštanin).*)

*) Pribodoše moje skromne sonete ništa mañe već Dr. Anti Tresiću-Pavičiću, hrvatskom pjesniku. Kako mi navika nije, da druge pustim, da od moga „grijeha“ trpe, to ovdje otkrivam sitna začelnika prorješetanih soneta. (Ova opaska izostade iz prošlog broja slagarevom nepomišom, zato ostadoše zadnja dva soneta bez potpisa. Ured.)

Над одром.

— Петефи —

Чуј сад, што ти негда уста

Моја рећи нијесу смјела,

— Тако море у дубини

Крије бисер — зрна б'јела —

Чуј, бисеру дана мојих,

Дјевојчице моја мила,

Колико је душа моја

Осјећала и тријела.

Топла љубав и бол тешка

У срцу је мом цвјетала;

Љубав чиста и витешка,

Бол велика срца мала,

Ах, то двоје много јада

Нанијеше срцу моме,

Па још и сад гроб копају

Животу ми несретноме.

Околност ме једна до сад

Нагонила на ћутање,

Те ти нигда јавит' не смјех

Срца жарко осјећање;

Горко бјеше подносити

Борбу ону ц'јело вр'јеме,

Мишљах често груд да ће ми

Саломити тешко брѐме.

Облака, каткад, вео

Сунашцу скрије сјај,

Ал' за час вјетрић мали

Раздере вео тај,

Па како ли је онда

Тек врео сунчев сјај!

Тако сам и ја хтио

Лица ти скрити бај

Дубоко у срцу мом

Љубави копреном,

И ја ћутах Ал' сад ево
Откривам ти јаде, боли;
Чуј ме, чуј, ах јадна нево,
СТИПАЈ боли, јад утоли
И реци ми, драга, реци,
— Ти лијека можеш дати —
Хоћеш ли ме, голубице,
Кô и до сад, миловати?
Ал' заман! . . . Шта ја то хоћу?
Љубви моје свен'о је мај,
Да грозне слике! . . . На одру томе
Мртав ми лежи младости рај!

Сарајево 1903.

Маринко.

Horatijeva oda.

(VI. 1.)

Junak bićeš opjevan i pokor dušmanâ
Perom p'jevca pjesme Meonijske Varija,
Što god vojak hrabri na ladi jal' koñu
Za vojvodstva tvojega uradi.

Ni to pjevat, Agripo, mi se ne jagmimo,
Ni žuč tešku Pelida nepopustlivoga,
Ni Uliksa po moru plovidbu lukavog,
Ni nemilu kuću Pelopovu,

Za te stvari velike nejaki, dok krati
Stid i muza moguća na liri mekanoj
Izvrsnoga pohvale Cesara i tvoje
Okrñiti s umna nedostatka.

Ko dostojno Marta okloplena čeličnom
Opisaće tunikom, od praha Trojičkog
Jal' Merjona prljava, jal' moću Palade
Bogovima jednaka Tidida?

Mi gozbe popjevamo, mi bitke na momke
Djevojaka srčan'jeh noktima srezan'jem —
Od ljubavi prosti, il' ako smo taknuti,
N'jesmo preko načina nestašni.

U Dubrovniku 1903.

L. Zore.

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Лазарица или Бој на Косову.

Народна епоса у 20 пјесама. Из народних пјесама и њихних одломака саставио Ср. Ј. Стојковић. 52. издање Чукићеве Задужбине. Стр. 255.

Цијена 2 динара.

Ријетко је народа, гдје је какав крупан догађај из његове историје прожео тако скроз васцијели народ као код нас Косово! Тек што се просриче, а већ се сазнаје пуно о њему. Рекло би се Косово лежи свакоме од нас још са рођењем у срцу. Па ипак... о, темпрога...! како ми сви још и данас гледамо пролијевање наше крви по Косову и околини регби — хладнокрвно! Какав занимљив случај за психологију индивидуе, народа и светиња њихових!

Па још овога чуда сад: Ми имадосмо прошлога вјјека доста и ваљаних пјесника! лакокрилога Бранка, бурнога Буру, обилнога Змаја, дубокога Његоша, финога Војислава, да и не спомињем мнозину других. И тај догађај, што нас све прожима, још нико од њих не опјева дојестојно, већ ево гдје мораде то сада учинити један — окружни физик, Ђорић, Др. цјелокупнога лѣкарства! Па ево и ово сада, гдје и дивне народне пјесме о Косову састави у цјелину један ваљан професор и изредан — математичар! — Ну таких чудеса бива скоро почешће у свијету, као уз инат — специјалистима. Основе, на којима почивају све природне и позитивне науке мораде учврстити тек један — теолог, Дарвин. Тобцијски официри постављају читаве системе филозофије; послужитељи, словослагачи читаве преврате у механици; лѣкари најважније принципе физике, које физичари с прва и не појимају; физичари постају чувени психолози и т. д. и т. д. — Шта је узрок тому, ако не једино начин нашега школовања, које се чини скоро без икаквих обзира на способност и наклоност појединаца за извјесне науке!

Ова косовска епосеја састављена је према народним пјесмама о Боју Косовском у «Споменици» косовске 500-годишњице, приређене од Љ. Ковачевића и П. Ђорђевића, изузев прве

двје пјесме које се тичу чисто цара Лазара, и треће, која је оригинална. — Још прије двије године штампао је г. Стојковић под насловом »Косовска епopeја« у »Новој Искри« напpт о томе, по коме је и Лазарицу извео, додајући к тому још I. пјесму о дјетињству Лазареву (по Вуковој »Наход Момир«), о женидби његовој (по Вуку) и »На Лазару остаје царство« (према мотивима из »Смрт Душанова« и »Урош и Мрљачевићи«, по Вуку и Петрановићу). — Трећа је пјесма сва оригинална и описује бој код Плочника 1387, двије године прије косовскога боја, ну гдје су Турци били сасма потучени. И ова оригинална пјесма јесте посве у духу народном, гдје су и вјешто употријебљени поједини одломци из Вука. По склопу оригинална је и 15. пјесма, нарочито опис самога боја, а по угледу Вукове »Пронаст царства српскога«.

Стихови су свуда обични глатки десетерци наших народних пјесама, и сасма се ријетко сретне: »И десетим стар-Југом Богданом«, што би, мислимо, по народном било: »И десетим старим Југ-Богданом«. Некако нам се чудно причиња и ријеч придрнути се: »Скочи Туре ко да се придрну« (м. по-мамаи?), а долази иста неколико пута.

На крају књиге долази још и препоручно писмо Љ. Ковачевића, кума г. Стојковићевог; па онда још и имена: Ст. Новаковић, М. Ђ. Милићевић, чини нам се, као да заштите Лазарицу од злих очију и — језика. Поред ових имена нема се шта ни критиковати на овоме саставу. — Издање је Чупићево, и складности његовој нема се шта примјетити.

У.

БИЉЕШКЕ.

Na glavnoj skupštini članova „Maticе Dalmatinske“ u Zadru bio je izabran za tajnika Maticе i za urednika „Glasnika Maticе Dalmatinske“ konte Ivo Vojnović. Dosadašnji tajnik i urednik profesor Ćuka (Jakša Ćedomil) zahvalio se je „iz posebnih razloga“. Tako javlja „Narodni List“.

*

Osobita komisija na 12. o. m. vijećala je u Spletu o Dioklecijanovoj palači. Poslije pretresaña načelnih питања, komisija obade cijelu Dioklecijanovu palaču i podzemne gradine, pak se dogovori što bi trebalo odrediti, da se sačuva svaki predmet.

*

Sveslavenska izložba u Petrogradu, koja se je imala otvoriti nastajne godine, odgođena je za g. 1905., da se što bolje pripremi i uredi.

*

Čitamo u beogradskim listovima, da je švedski kniževnik i slovenski prijatelj Alfred Jensen boravio u Beogradu. Kralj Aleksandar odlikovao je Alfreda Jensena ordenom sv. Save trećega stepena.

*

Filozofski fakultet Velike Škole u Beogradu predložio je D.ra Branislava Petronijevića za redovnoga profesora filozofije i izabrao D.ra Dragišu M. Đurića za docenta filozofije.

*

Jovan Popović pokrenuo je u Somboru „Zlatnu Kniгу“, list za omladinu. Izašao je prvi broj sa slikom narodnoga dobrotvora Save Tekelije i manastira Hodoša u Banatu.

*

Beogradski „Dnevni List“ javlja: „Ovih dana naši stručnjaci iz ekonomskih i finansijskih nauka pristupiće osnivañu jednoga društva, kome bi bio cilj da radi na pomenutim naukama, trudeći se da one, u primjeni, državi i narodu posluže što korisnije. Program je društva prostran, a sudeći po ñemu kao i po ličnostima, koje će biti u društvu, možemo biti uvjereni, da će ono uspješno napredovati.“

*

Profesor Velike Škole u Beogradu Dr. Vasilije Đerić držao je na 26. o. m. u dvorani Velike Škole predavañe o srpskom imenu u Staroj Srbiji i Maćedoniji.

*

Odbor za Dučićevu Zadužbinu u Beogradu na svom sastanku donio je između ostalih ove odluke: da se spis »Pećki patrijarh Jovan i rad na pokretu hrišćana pod Turcima od 1593-1614« od J. N. Tomića, komu je dosudena prošlogodišnja

nagrada, štampa u 500 primjeraka; da se ovogodišnja nagrada iz zadužbine Nićifora Dučića može izdati u sumi od 900 dinara za spis, komu nagrada bude dosudena.

*
Srpski književnik Ivo Cippico o djelu: „Iz dekadence“, album slika od Podnopolškoga — piše u Letopisu Matice Srpske: „Iz dekadence“ knjiga je svoje vrste, prijatno se čita a napisana je jedrim stilom i odaje sredenoga pripovjedača. U slikama osjeća se i život i priroda i malanholija kraja i simpatija pišćeva za ono o čemu pripovijeda; vidi se, pisac bi imao još mnogo da reče, i on to osjeća i mogao bi da ispriča. Pa zato je šteta, što radnja nije opširnija, što pisac nije uložio više truda; da koncentriše ove slike i da ih opširnije razvije. Sigurno će to drugom prigodom učiniti, pa će nam tako svojim talentom osvijetliti zanimljive momente one jedinstvene bokeške krajine.

*
U prvoj svesci jubilarnog 25-og toma „Archiv für slavische Philologie“ ima interesna rasprava prof. M. Rešetara „Die Metrik Gundulić's“, gdje se na osnovu marljive studije Gundulićevih dramskih, epskih i lirskih proizvoda raspravlja o brojeću slogova, sliku, dvanaestereu, osmeru, ostalim razmjerima, obrazovanju strofa i upotrebi pojedinih razmjera. U tom poslu trudi se pisac da pokaže, šta je kod Gundulića samosvojno, šta je naslijeđeno od starijih dubrovačkih pjesnika, a šta se opet ima svesti na talijanski uticaj. Od osobita je interesa napomena pišćeva na str. 283 i dalje, gdje dokazuje, da Gundulićeva Dijana i Armida nijesu dramski fragmenti, kako se obično uzima, nego proste ali potpune dramske scene. Pisac drži da će temelito poznavanje Gundulićeve metrike biti od pomoći pri utvrđivanju hronološkog reda Gundulićevih djela, a ujedno će se s pomoću znanja njegove metrike moći tačnije odrediti, koja djela valja nemu pripisivati a koja opet ne.

*
Izašao je i drugi dio važnoga djela prof. K. Jurečka „Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters“. Ovaj dio donosi građu za poznavanje dalmatinskog romanskog dijalekta. Na prvom je mjestu zbirka romanskih tekstova iz Dalmacije iz g. 1284-1528. Neka od tih pisama pisana su u Zadru, Spletu, Baru i Uleću, no velika većina potječe iz Dubrovnika ili od Dubrovčana iz unutrašnjosti Balk. Poluostrva (iz Brskova, Prizrena, Srijema, Visokoga i t. d.). Između tih pisama osobito se ističe jezičnim osobinama pismo Zadranina Teodora de Fumato iz g. 1325. Interesni su dalje u ovom odjelku ispisi iz dubrovačkih testamenata za vrijeme kužnih godina 1348. i 1363. Drugi dio radnje donosi neobično marljivo pribranu zbirku lič-

nih imena. Taj dio dijeli se na dva odjelka. U prvom odjelku iznesena su, idući od juga prema sjeveru, azbučnim redom romanska, grčka, starohrišćanska i ostala imena u starim gradovima dalmatinskim od IX-XV. vijeka. U drugom odjelku iznesena su opet istim redom slovenska imena u tim gradovima od X-XV. vijeka. Pri sastavljanu ovoga spiska obratio je prof. Jireček naročitu pažnju starogradanima i plemićkim porodicama do 1300. g. pošto su imena niže klase, trgovčiča, ribarâ, matrozâ, poslije 1278. g. kada otpočinu dubrovačke arhivalne knižice, sa malim izuzecima, isključivo slovenska. Treći dio Jirečkove radne donijeće spisak porodičnih imena i spisak nadimaka za pojedine familije bez razlike njihova porijekla. Pri vrstañu imena iz južne Dalmacije izostavio je pisac detaljnije arhivalne citate, pošto namjerava da u zasebnoj raspravi rasvijetli srednjevjekovno stanovništvo Dubrovnika, a možda i stanovništvo Kotora, Uleina i Bara.

*

Kod Kruševa u općini Obrovačkoj (Dalmacija) otkriven je jedan rimski hram.

*

U Beogradu počeo je da izlazi: *Rudarski Glasnik*, list za rudarstvo i rudarsku industriju, vlasnik i urednik Petar A. Ilić, rudarski inžinjer.

U Aleksincu (Srbija) Dr. Tih. R. Đorđević nastavio je da izdaje: *Karađić*, list za srpski narodni život, običaje i predaje.

*

Umro je u Napulu Giovanni Bovio, profesor pravne filozofije na universitatu. Bovio je bio slavan savremeni italijanski naučenaik i dubok mislilac. Bio je samouk, pa ipak je, bez ispita i svjedočaba, postao universitetskim profesorom.

*

Hrvatski pjesnik Dr. A. Tresić-Pavičić pokrenuo je u Trstu: *Jadran*, list za politiku i kniževnost.

BIBLIOGRAFIJA.

Znameniti Srbi. god. II, svezak VIII i IX.

Iz crkvene istorije Srba u Turskoj u XVIII i XIX v., napisao Ivan Ivanić. Nagradeno sa 1000 dinara iz kniževnog fonda pok. arhimandrita Nićifora Dučića. Izdala Srpska Kraljevska Akademija. Beograd i Novi Sad. Cijena 2 krune.

Godišnica Nikole Čupića, izdaje njegova zadužbina, knjiga XXII.

Pabirci iz narodne medicine u Hercegovini, priopćio Toma A. Bratić. Separatni otisak iz „Glasnika Žemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini“.

La Ginestra, Leopardijeva zadnja pjesma, preveo i uvodom objasnio Dr. Izo Lanov. U Splitu 1903. Cijena k. 0-60

Stjepan R. Ban: Hrvatski razgovori i odgovori. Novi Sad. Štamparija G. Ivkovića 1903. Cijena 60 para.

Macedonien und das türkische Problem von K. Gersin. Wien 1903.

Jovan Grčić: Odmetnik, istorijska žalosna igra u pet činova. Sr. Karlovec 1903. Cijena 1 kruna.

V. N. Korablov: Skice iz ruske književnosti. Izdao Mil. Pavlović. Beograd 1903. Cijena 1-20 din.

Vukadin, pripovijetka od Stevana Sremca. Zagreb. Srpska Štamparija 1903.

Rad na domaćoj istoriji u g. 1902, sastavili Jov. Radonić i Tih. Ostojić. U Novom Sadu 1903.

Ičkov mir, pokušaj neposrednog izmirenja Srbije i Turske 1806-1807. Političko-istorijska studija Stojana Novakovića. Odštampano iz LXVI Glasa Srpske Kraljevske Akademije. Beograd 1903.

Lazarica ili Boj na Kosovu, narodna epopeja u 20 pjesama. Iz narodnih pjesama i njihovih odlomaka sastavio Sr. J. Stojković. Izdane Čupićeve Zadužbine. Beograd 1903. Cijena 2 dinara.

Iz knjiga starostavnih: I. Veliki župan Časlav od Stevana Sremca. Izdane Matice Srpske u Novom Sadu. Knjige za narod. Sveska 104 i 105.

Srpska izvozna trgovina i Austro-Ugarska monarhija, razradena predavaña Božidara Nikašinovića. Beograd 1903. Cijena 0-50 dinara.

Sreta A. Popović: Na mirisnome Zlatiboru, drugo popravljeno i umnoženo izdane. Beograd 1903, Cijena 1 dinar.

Šematizam pravoslavne eparhije Boko-Kotorske, Dubrovačke i Spičanske za godinu 1903.

Novom Sadu, elegija, napisao N. I. — Novi Sad 1903. Cijena 6 potura.

Errata-corrige.

Na obr. 351, 10 redak ozdo, mjesto неке треба петалишне.